

Agnieszka Zalewska-Meler
AKADEMIA POMORSKA W SŁUPSKU

ARENA SPORTOWA JAKO BIOGRAFIA MIEJSCA

Cel badań. Artykuł wpisuje się w obszar problematyki sportu jako rodzaju praktyki społecznej pozwalającej dokumentować ludzkie możliwości przynależne do świata *physis*. Celem badań – o orientacji jakościowej – stało się odkrycie i opisanie znaczeń przypisywanych miejscom kreowania karier sportowych poprzez rekonstrukcję doświadczeń (sportowych i życiowych) w pryzmacie zróżnicowanych perspektyw czasowych. **Materiał i metody.** Ponieważ dociekania badawcze wiodły do identyfikacji mechanizmów i prawidłowości towarzyszących nadawaniu sensów miejscom sportowej rywalizacji, przedmiot analizy stanowiły sytuacje w historii karier sportowych mające status zdarzeń centralnych (czyli kształtujących przyszłość bohatera narracji). Przybliżaniu reguł ustaleń analitycznych posłużyła metoda hermeneutyczno-fenomenologiczna, wpisująca się w obszar jakościowej metodologii badań. Poziomami dokonywanej analizy były: tekst – kodowanie zogniskowane – analiza matrycowa (głównych tematów zawartych w danych), wydobywanie struktury głębszej – scalanie danych w obrębie stanowionej ramy wyjaśniającej. **Wnioski.** W ostatniej części opracowania wyodrębniono stadion jako „miejsce znaczące”, czyli przestrzeń stymulującą i określającą jednostkowe i społeczne formy sportowej autokreacji w przebiegu kariery sportowej. Animacyjna rola stadionu okazała się dopełniającym elementem uczenia się „w środowisku życia” dla zaspokajania potrzeby przeżywania własnej wartości poprzez sport. Mam nadzieję, że prezentowany tekst stanie się zbieżny z silvermanowskim postulatem wzajemnego uczenia się od siebie w trosce o wzrost świadomości metodologicznej patrzących z zainteresowaniem na jakościowy rodzaj aktywności badawczej.

Słowa kluczowe: badania jakościowe, autobiografia, biografia miejsca, stadion, kariera sportowa

„Człowiek, wśród jego wielu cech i właściwości, opisujących człowieka, jawi się też jako istota biograficzna – istota »opisana« przez swą biografię, zawierającą indywidualne doświadczenia, jak relacjonowane i wyjaśniane także z perspektywy znaczeń, ustanawianych przez społeczeństwo i kulturę, w której żyje” (Dubas 2009, s. 41)

WPROWADZENIE

W życiu każdego człowieka istnieje moment, w którym znaczącą potrzebą jest porządkowanie przeszłości według własnych założeń. Poddanie ocenie nabytych doświadczeń z perspektywy własnych uczuleń stanowi formę pozyskania samowiedzy – istotnego elementu określającego tożsamość człowieka. Relacjonowanie swojego życia, będące w istocie przeniesieniem za sprawą pamięci zdarzeń, relacji, momentów zdziwienia, rozczarowań, sukcesów, jak też epifanii do świata

języka, sprzężone zostaje z opowiadaniem. Opowiadanie¹ o własnym życiu staje się wzorem kompozycji autobiografii, w której naturalnie pojawiają się pytania egzystencjalne: Kim jestem dziś? Kim byłem w czasie, który należy do przeszłości? Dokąd zmierzam? Snuce opowieści składające się na doświadczenie życiowe człowieka zazwyczaj prezentowane są przez mówiącego chronologicznie, choć zasada uporządkowania faktów może być nieprzestrzegana. Status pojawiających się

¹ *Opowiadanie* stanowi podstawową formę wypowiedzi narracyjnej, której wyróżnikami są: gramatyczna forma czasu przeszłego (określająca dystans czasowy między momentem formowania relacji a prezentowanymi zdarzeniami), następstwo czasowe przedstawianych zjawisk, indywidualizacja treści (Sławiński, 2000). Typowe dla opowiadania jest również przedstawianie następstwa czasowego zdarzeń (rozwijających się w czasie), a także ukazywanie zmienności prezentowanych stanów/działań/sytuacji (Głowiński i wsp., 1975).

historii – niejako „wbitych w rytm opowieści” – nie zawsze musi oznaczać przypadek, dygresję spychaną na margines opowiadania. Niejednokrotnie są one świadectwem wędrówki w głąb siebie, gdzie zapadanie ich w świadomość staje się cenną wskazówką w odczytywaniu szerszych bądź dotąd niepojawiających się znaczeń (Sturrock, 2009, s. 133). Opowiadanie o sobie pomaga odnaleźć sens tego, co się robiło, o czym myślało, a także jakiego typu relacje łączyły nas z ludźmi należącymi do naszego środowiska życia. Opowiadanie o sobie oznacza również – na co zwraca uwagę Gasiul (2005) „zdolność przyjmowania różnych perspektyw granych przez siebie samego jako bohatera sytuacji czy zdarzeń. »Ja« jako podmiot tu i teraz, w danej przestrzeni czasowo-historycznej, opowiadam o sobie jako bohaterze (główniej postaci) danego zdarzenia” (s. 33). Lejeune (2001) w rozważaniach poświęconych naturze autobiografii stwierdził, iż „autobiografie są kościołami jednostek” (s. 18). Porównanie takie wiedzie ku esencjalnemu ich rozumieniu, czyli byciu społecznymi środkami porozumienia, konfrontowaniu siebie z wartościami sytuowanymi w obszarze życia dobrego i godnego. Autonarracje przedstawiające przestrzeń życiową człowieka (Czerniawska, 2002) pomagają również uporać się z emocjami towarzyszącymi przywoływanym zdarzeniom, miejscom. Dodać należy, iż opowieść o sobie zawiera również to, o czym dana osoba pragnie zapomnieć, co chce wykluczyć z pamięci, a co należy do prawdy wewnętrznej o niej samej (Bron, 2009). Autobiografia, bazując na bezpośrednich przeżyciach przeniesionych do świadomości we wspomnieniu, jest drugim odczytaniem doświadczenia – często prawdziwszym niż pierwsze, gdyż podlega uświadomieniu. Pamięć (wydarzeń) daje dystans, pozwala uwzględnić dane okoliczności w ruchu czasowym oraz przestrzeni (będących kontekstem) dla rekonstruowania zdarzeń. Fakt zapamiętania określonego wydarzenia nie ma nic wspólnego z częstotliwością jego pojawiania się. Wspomnienie musi mieć szczególne (jednostkowe) znaczenie, tzn. istotny dla danej osoby sens (May, 1997). Uściślając, konstruowanie wspomnień autobiograficznych rzadko przypomina fotograficzny zapis wcześniej-

szych doświadczeń, choć większość z nich ma charakter naoczny. Opowieści o własnym życiu wyłaniają się z pamięci selektywnie. Ich relacjonowanie, wpisane w proces interpretacyjny, może prowadzić do zmiany zapisu pamięciowego (do śladów pamięciowych dołączane są informacje pochodzące z obszarów spoza doświadczenia indywidualnego, np. mediów), co z kolei rodzi pytanie o zakres tych zniekształceń (Costa i wsp., 2010). Nie można również przeoczyć faktu, że przypominany obraz może nie być identyczny z pierwotnym zdarzeniem ze względu na podleganie wpływom sytuacji oraz kontekstu, w jakim osoba zdarzeń doświadczyła. Nie mniej istotna jest tonalna (emocjonalna) jakość relacji międzyludzkich wpisanych w proces komunikacji niewerbalnej (Horsdal, 2004).

W kontekście natury faktów autobiograficznych szczełogólnego znaczenia nabiera sprostowanie Demetrio (2009) dotyczące „prawa ciężenia drobinek” (s. 50). W autobiografii „dostrzegamy niespodziewanie, że pośród przywoływanych obrazów zamiast ciężkich wspomnień pojawiają się te lekkie, zamiast dużych – niewielkie, zamiast trwałych – efemeryczne”. Detale „w znacznie większym stopniu niżli doniosłe czyny i ogromne przedsięwzięcia przyczyniają się do budowania i podtrzymywania życia. [...] Tak oto, te drobne elementy – miękkie bądź trwałe, ruchome lub sprawiające jedynie takie wrażenie, umożliwiają powrót do stanu lotnego – do ulotności i nietrwałości, w oparach których rozpoczynaliśmy naszą wewnętrzną podróż” (Demetrio, 2009, s. 49–50). Przywołanie tego prawa wiedzie również do uzmysłowienia faktu, iż autobiografia nie jest zespolona z czasem przeszłym, dopuszcza odwołania do doświadczeń należących do „tu i teraz”.

Warto podkreślić, iż obok autobiografii opierającej się na retrospekcji zdarzeń (osoba prezentuje tu postawę świadka wobec zdarzeń, w których osobiście uczestniczyła) oraz jej drugiego typu, będącego rodzajem wyznania (introspektywnego wglądu w siebie w okolicznościach życia codziennego), możliwa jest autobiografia typu „wyzwanie”. Wyzwaniem jest tu nie tyle odkodowanie świata zewnętrznego oraz rysującego się na jego tle obrazu „ja”, ile zwrócenie się „ja”

ku „ty” oraz wzajemne relacje ja-ty w aspekcie współbycia, porozumienia w procesie atrybutów konstytuujących człowieka osobowo. Jak pisze Czermińska (2000), „w materii konkretnego tekstu możemy mówić tylko o dominacji jednego bieguna (autobiograficznego trójkąta) nad innymi, ale nigdy o wykluczeniu któregoś” (s. 25).

Ponadto istotna dla narracyjnego sposobu samoopisu² jest ocena zdarzeń składających się na jednostkowe losy. Praktyki opowiadania sprzężone z aspektem oceniającym (wiedzione pojawiającą się refleksją) nie mogą być oderwane od obserwacji. Obecność tych elementów, a właściwie – jak to ujęli Boje i Tourani (2012) – ich „gmatwanina stanowi podstawę sprawczej i realistycznej ontologii opowiadania” (s. 223–224). Wartościowanie doświadczeń jednostki (poprzedzone ich porządkowaniem) wymaga przyjęcia dłuższej perspektywy czasowej (Nowak-Dziemianowicz, 2006). Właściwość ta uzmysławia, iż znaczące dla autobiografii są kategorie zarówno przestrzeni, jak i czasu.

POCZĄTEK AUTOBIOGRAFII – ZAKORZENIENIE W PRZESTRZENI I CZASIE

Z poczynionych rozważań wynika, że zarówno przestrzeń, jak i czas są kategoriami określającymi sytuację autobiograficzną. To pojęcia wielowymiarowe, wykorzystywane do poszukiwania prawidłowości i mechanizmów doświadczenia osobistego, którego świadectwo daje osoba w narracji. Zwyczajowo przestrzeń kojarzona jest z nieokreślonym obszarem. Jako przedmiot analiz fizyków, matematyków, urbanistów, architektów jawi się ona jako trójwymiarowa, nieograniczona rozciągłość bądź zbiór punktów, funkcji czy też obiektów, między którymi zostały ustalone relacje natury geometrycznej/algebraicznej lub abstrakcyjnej³. W tra-

dycji filozoficznej przestrzeń wiązana jest z różnią (Demokryt), bytem pośredniczącym między światem idei a światem przedmiotów (Platon), materią i ruchem (Arystoteles), atrybutem materii (Descartes) czy idealną koncepcją umysłu (Leibniz), formą zmysłowego oglądu, tj. cechą umysłu stanowiącą warunek wszelkiego poznania (Kant) bądź – w typologii Einsteina – nadrzędną, ściśle związaną z czasem rzeczywistością w stosunku do świata materialnego (Łagodzki i Pyszczek, 2000). W obszarze humanistyki pojęcie przestrzeni podlega wciąż nowym interpretacjom. W polu rozważań nad związkami człowieka z przestrzenią sytuują się poglądy Znanieckiego (1938), dla którego „podmioty ludzkie nigdy nie doświadczają jakiejś powszechnej, obiektywnej, niezmiennej [...] przestrzeni, w której istnieją [...]”. Dane im są w doświadczeniu niezliczone »przestrzenie« jakościowo różnorodne, ograniczone, niepodzielne, zmiennie, a przy tym dodatnio i ujemnie oceniane” (s. 91). Wartości przynależne danej przestrzeni mają swoją treść i znaczenie. Poszczególne zróżnicowane przestrzenie stanowią „zamkniętą w sobie całość” (s. 92), zwłaszcza w doświadczeniu wspólnotowym. Przestrzeń rozpoznawana jako kulturowy wymiar życia człowieka – pojawiająca się w pracach Halla oraz Tuana – daje nieznyany dotąd obraz analiz tego pojęcia. Zamysłem Halla (1978) jest nie tyle stworzenie spójnej teorii przestrzeni, ile koncentracja na sposobach jej odczuwania. Wielozmysłowość⁴ sprawia, iż istnieje możliwość funkcjonowania w wielu przestrzeniach jednocześnie, tzn. w przestrzeni wzrokowej, węchowej, termicznej, słuchowej, dotykowej, które dostarczają zróżnicowanych ilościowo i jakościowo informacji. Fakt ten wiedzie do przekonania o możliwości posiadania wielu odmiennych wyobrażeń o tej samej otaczającej przestrzeni i przekłada się na bogactwo ludzkiej egzystencji. Osią rozważań doty-

² Mimo iż *opis* stanowi opozycyjną do opowiadania formę wypowiedzi, cechą autobiografii jest ich wzajemne przenikanie, które umożliwia odkrywanie kontekstu prezentowanych historii (Bartoszewicz, 1991).

³ Prezentowane definicje przestrzeni stanowią

ujęcia słownikowe i encyklopedyczne (Szymczak, 1979; *Popularna encyklopedia powszechna*, 1996).

⁴ Pośród *receptorów* służących doświadczeniu przestrzeni Hall (1978) wymienia: 1) przestrzenne, badające przedmioty odległe, a zatem: oczy, uszy, nos; 2) bezpośrednie, badające „świat dotyku, odczuć, których doznajemy błonami i skórą” (s. 72).

czących rodzajów przestrzeni (trwała, półotwarta, nieformalna) staje się antropologia komunikacji, w której „to, jak odbieramy daną przestrzeń, zdeterminowane jest tym, co można w jej ramach zrobić” (Hall, 1978, s. 86). Tuan (1987) zaś przypisuje przestrzeni bezosobowość, bezkres, a także otwartość, wolność i nieprzewidywalność, co sprawia, iż „przestrzeń jest bardziej abstrakcyjna niż »miejsce«. To, co na początku jest przestrzenią, staje się miejscem w miarę poznawania i nadawania wolności” (s. 18). Percepcja przestrzeni wymyka się ustalonym znaczeniom. Jej realne czy też symboliczne wymiary są obiektem odniesień w codziennym doświadczeniu jej użytkowników (Tuan, 1987). Zgodnie z ustaleniami Sulimy (2000) każdy typ środowiska sprzężony jest z określonym typem przestrzeni⁵, który stanowi istotny komponent doświadczenia (jednostkowego, grupowego). Co istotne, ostatecznym ośrodkiem odniesienia nabywanych doświadczeń jest ciało.

Fragmentami przestrzeni – swoistymi „mikroprzestrzeniami” – są miejsca. W podstawowym rozumieniu miejscem określa się wolne przestrzenie, które można zająć, zapełnić. Miejsca to także części przestrzeni, w których „coś się dzieje”, teren służący określonym celom (Szymczak, 1979, s. 157). Miejsce (zwłaszcza w przymacie geografii humanis-

tycznej), a w szczególności poczucie miejsca oznacza wartości, przekonania, uczucia (nadzieje i obawy), jakie (jednostkowo bądź grupowo) wiązane są z regionami, osiedlami, środowiskami czy też określonymi formami terenu. Znamienne jest, iż odległość określaną od danego miejsca wyraża się nie w kategoriach fizycznych, lecz metaforycznych, tzn. odnoszących się do zachowania bądź utraty poczucia „bycia u siebie” (Bullock i wsp., 1999, s. 341). W przywoływanej koncepcji przestrzeni Tuana (1987) miejsca to w rzeczywistości skupienia, obszary zamknięte, dające poczucie stabilności funkcjonowania. Cenne jest spostrzeżenie Rewers (1996) dotyczące dopełnienia kategorii miejsca kategorią zadomowienia. W przekonaniu autorki „zamieszkać” oznacza zatrzymać się, aby wybranemu miejscu (pobytu) nadać sens, wyrwać dany fragment przestrzeni z anonimowości, uczynić go znanym i nazwanym, przez co zyskuje on charakter konkretny. Miejsce to także, jak pisze Mendel (2006), jest zawsze znaczące: „»Wszystko« ma bowiem miejsce. Gdzieś toczą się wydarzenia, gdzieś układają sensy, za których pośrednictwem poznajemy rzeczywistość, a w niej siebie, w mniej lub bardziej klarownym, lecz zawsze obecnym związku z miejscem” (s. 21). Miejsca są przesiąknięte „światem” osoby, wywołują emocje⁶, czym wpisują się w trajektorie biografii człowieka. Bruner (1990) w rozważaniach nad życiem jako narracją zauważa, iż pojawiające się w opowieściach rozmówców miejsca stanowią odniesienia do pola ich działania. Jak podkreśla autor, „miejsce to nie tylko kawałek geografii [...]. Jest to zawity konstrukt, którego język dominuje w myślach naszych narratorów” (s. 12). Poszukując właściwości opisujących miejsca, zauważa on, iż konstrukty tego typu „pozwalają na coś, dopuszczają coś, umożliwiają coś” (s. 13). Miejsce jako najbliższy fragment rzeczywi-

⁵ W większości organizacja ludzkiej przestrzeni zależy od wzroku, zaś inne zmysły poszerzają i wzbogacają przestrzeń wizualną. Istnieją więc: 1) *przestrzeń wizualna*, związana z najbardziej wyspecjalizowanym narządem zmysłu, czyli okiem; wrażenia (wzrokowe) w najmniejszym stopniu poddawane są penetracji zewnętrznej (innych osób) intencjonalnie/nieintencjonalnie wpisują się w relacje społeczne, w których pełnią funkcję integrującą; 2) *przestrzeń słuchowa*, związana z emisją i percepcją dźwięków, niezbędną w orientacji w otoczeniu oraz komunikacji językowej i społecznej (jej strukturalnym elementem jest przestrzeń muzyczna); 3) *przestrzeń zapachowa*, związana z posługiwaniem się powonieniem; pamięć zapachów to wielokrotnie przywoływany element konstrukcji obrazów/wspomnień znaczących zdarzeń biograficznych); 4) *przestrzeń ruchowo-czynnościowa*, związana z działaniem (powtarzalnymi typami czynności o charakterze funkcjonalnym) w świecie własnym jednostki (Hall, 1978; Sulima, 2000).

⁶ „Wrastanie w miejsce” związane jest z miejscami będącymi źródłem emocji pozytywnych, generujących poczucie bezpieczeństwa, komfortu psychicznego oraz subiektywnie postrzeganą „swojskość”. Miejsca mogą okazać się także nieprzyjazne – wiązać się z opresyjnością, rygiorem, przymusem, zagrożeniem, skrępowaniem (por. Mendel, 2006; Rewers, 1996).

stości dany człowiekowi w doświadczeniu może mieć moc autokreacji podmiotu. Dopuszczalne należy – powołując się na Męczkowską (2006), iż tożsamość jest „wytwarzana” nie tyle w danych miejscach, ile w relacji do tych miejsc; miejsca dostarczają orientacji co do stanowienia siebie. Człowiek nie funkcjonuje w kulturowej próżni, a zatem poza czasem i miejscem (Skarga, 2005). Epizody biografii dzieją się w określonym miejscu, mającym swoją historię, dynamikę i strukturę społeczną, które ostatecznie składają się na tzw. biografię miejsca. Historia danego miejsca, naznaczona śladami przeszłości, może być traktowana jako życiodajna przestrzeń obdarzana znaczeniem z perspektywy własnych doświadczeń (Kurantowicz, 2006). Fakt ten uzmysławia, że nie tylko człowiek (w odniesieniu do konkretnych sytuacji biograficznych) nadaje sens miejscu, ale też rzeczywiście biografia miejsca może nadawać znaczenie historii jego życia. Przywołując pojęcie biografii miejsca, dodać należy, że miejsce może być metaforycznie ujmowane jako tekst/narracja; w odkrywaniu ich znaczenia istnieje potrzeba postrzegania miejsca nie tylko w kategoriach lokalizacji. Sagan (1995) pisze: „Narracja łączy szacunek dla faktów z dostrzeżeniem intencjonalnych powiązań między ludźmi ich otoczeniem [...]. Narracja miejsc buduje konfigurację wybranych przedmiotów i zdarzeń, układa fabułę, nadaje zmieniające się w przestrzeni i czasie znaczenia” (s. 149). Czytanie miejsca przywołuje zatem nie tyle dociekania, jak miejsca funkcjonują, ile świadomość tego, co znaczą. Ponadto – kategorią, która wysyca znaczenie miejsca w przepływie „przeżywanego życia”, jest czas. W autobiografii będącej rodzajem refleksji nad dotychczasowym życiem czas to wielowymiarowa kategoria, która pozwala nie tyle wyjaśniać, ile rozumieć doświadczenia życiowe. Kategorizowanie w ramach czasowych służy jedynie pozornie porządkowaniu zdarzeń własnej historii. Rama czasowa jest niezbędna w ich kodowaniu i rangowaniu, jak również formowaniu oczekiwań, celów, nastawień i wyobrażeń dotyczących „ja” (Bańka, 2010). Jak zauważa Rosner (2003), w narracji autobiograficznej istotne jest, iż działania człowieka mają strukturę teleologiczną i rozwijają się w czasie. Ponadto

czasowy charakter towarzyszący ich rozumieniu sprzyja estymacji czasu w autobiografii. Ponieważ strukturę narracyjną charakteryzuje odniesienie wstecz, podczas konstruowania autobiografii osoba dokonuje reinterpretacji przeszłości, co nie oznacza refleksyjnego odniesienia do innych podstawowych płaszczyzn temporalnych, czyli teraźniejszości i przyszłości, zwłaszcza w zakresie wartości i zobowiązań (Worach-Kardas, 1990).

NOTA METODOLOGICZNA

Przedmiotem analizy uczyniono historie karier sportowych jako znaczących etapów w życiu człowieka⁷. Ponieważ sformułowanie celu w badaniach jakościowych powinno zawierać informacje o uczestnikach badania oraz sposobie ich wyłaniania (Creswell, 2013), podkreślić należy, iż punktem odniesienia, jak też źródłem pozyskiwanych danych były teksty sportowych autobiografii. W ich doborze zastosowano strategię teoretycznego pobierania próbek zaproponowaną przez Glasera i Straussa (2009), tzn. interpretacja materiału badawczego pierwszej autobiografii stała się podstawą poszukiwania, zbierania i oceny kolejnych danych (przyjmujących postać tekstu). Zgodnie z tą zasadą, dobór i włączanie dalszego materiału zostaje ukończone przy osiągnięciu „teoretycznego nasycenia” czyli stanu, w którym dalsze badanie (tekstu kolejnych autobiografii) nie wnosi nic nowego (Krüger, 2007, s. 162). W pracy nad tekstem uwagę skoncentrowano nie tyle na identyfikacji struktur narracyjnych, ile na analizie treści, przy czym jądro rozważań stanowią systemy odniesień rekonstruowanych doświadczeń „bycia sportowcem”. Obok autobiografii, w których tożsamość autora i głównego bohatera jest jednością (Platini, 1990; Zagumny, 2016), uwzględniono również autobiografie mające postać tekstów interlokucyjnych, czyli napisanych przy

⁷ Autobiografie „sportowców samotników”, m.in. Jerzego Kukuczki, Wandy Rutkiewicz, Anny Czerwińskiej, Krzysztofa Baranowskiego, Marka Kamińskiego, stały się przedmiotem zainteresowań badawczych Okupnik (2005, 2011) oraz Femiak (2007).

współpracy z dziennikarzami, a nawet przez samych dziennikarzy (Błaszczkowski i Domagalik, 2015; Kozakiewicz i Pol, 2013; Szczepłęk, 2012)⁸. Przedsięwzięcie badawcze związane z następującym problemem: Co wyznacza kontekst sportowej aktywności bohaterów autobiografii/biografii i w jakim zakresie sprzyja on dynamice ich potencjału biograficznego? Tak postawione pytanie badawcze wymaga uściślenia pojęcia kontekstu. Podążając tropem tzw. kontekstu zdaniowego, związanego z „tłem” wypowiedzi, w którym znaczenie jest wypadkową związków między językowymi elementami wypowiedzi i okolicznościami, w jakich wypowiedź zachodzi (Bullock i wsp., 1999), pojęcie to przywołuje skojarzenia z otoczeniem, w jakim przedmiot/sytuacja się pojawia. Podczas analizy autobiografii komponent kontekstualny przyjmuje zazwyczaj formę informacji, w jakich przejawia się zdarzenie. Na kontekst składa się obecność czynników natury zewnętrznej i wewnętrznej, zespolonych w całość, których uporządkowanie jest niezbędne do ustalenia znaczenia kontekstu. Kontekst określający daną aktywność, zachowanie, interakcję może stanowić: przestrzeń/miejsce sprzężone z doświadczeniem bazowym, otoczenie fizyczne, horyzont czasowy, sieć społeczna (wpływy, szacowane więzi), sytuacje wyjściowe (wpisujące się w historię zdarzenia), percepcja sytuacji narratora (horyzont świadomości), zdarzenia nagłe, wyjątkowe (bez zapowiedzi), jak również instytucjonalne aspekty życia społecznego. Dociekając natury kontekstu, warto odwołać się do Baumana i wsp. (2009), uznających kontekst za czynnik nie tyle determinujący społeczną sytuację jednostki, ile wyznaczający granice możliwych dla niej wyborów.

Za najbardziej adekwatną metodę wobec tak ustawionego problemu badawczego

uznano metodę hermeneutyczno-fenomenologiczną i odpowiadającą jej opisowo-interpretycyjną analizę tekstu. Dodać należy, iż kierowanie zainteresowań badawczych ku autobiografiom przemawia za postulatem rozumienia indywidualnego świata znaczeń, stąd też prawomocnym działaniem w ich rekonstrukcji staje się wykorzystanie zasady koła hermeneutycznego. Jak pisze Dryll (2005), procedura analizy tekstów polega zatem na tym, że „znaczenie całości odkrywamy na podstawie kompozycji znaczeń elementarnych, znaczenia elementarne zaś na podstawie ich umiejscowienia w strukturze” (s. 207). W obszarze procedur analitycznych znalazły się: 1) kondensacja danych, czyli redukcja danych przez selekcję wątków problemowych bądź epizodów (wchodzących w skład rozbudowanych plotów, czyli tematów) z wykorzystaniem cytatów, zwrotów streszczających, czyli skrótów narracji; 2) dążenie do reprezentacji danych w formie matrycy umożliwiającej zrozumienie/ umiejscowienie przebiegu zdarzeń oraz związku między nimi z zastosowaniem kodowania zogniskowanego. Istotnym zabiegiem w określaniu miejsc, w których występują treści znaczące dla postawionego problemu, było wyłonienie w konstruowanych opowieściach o samym sobie zdarzeń barometrycznych, czyli sytuacji, akcji (historii) mających status zdarzeń kształtujących przyszłość, prowadzących do nowego etapu rozwoju bądź zapowiadających przejście biograficzne w czasie (Miles i Huberman, 2000). Analiza matrycowa umożliwiła dążenie do wydobywania struktury głębokiej tekstów (autobiograficznych) i tym samym do stawiania hipotez i ich testowania⁹.

BYCIE SPORTOWCEM – MOJA (NIE)ZWYKŁA HISTORIA

Podążanie w głąb danego doświadczenia przedstawionego za pomocą danych tekstowych wymaga szczegółowego opracowania

⁸ Pierwotnie rozważano uwzględnienie również innych autobiografii, zwłaszcza do analizy porównawczej przypadków, tzn.: 1) Iwan, A. (2012). *Spalony*. Warszawa: Buchmann; 2) Kowalczyk, W., Stanowski, K. (2012). *Kowal. Prawdziwa historia*. Warszawa: Buchmann; 3) Żyżyński, Ż., Hochstim, P., Sypniewski, I. (2014). *Zasypany. Życie na zakręcie*. Warszawa: Buchmann. Ich analiza nie wniosła nowych ani nie poszerzyła pola już istniejących kategorii.

⁹ Dla przejrzystości dodam, że numeracja poszczególnych historii wyróżnionych w analizowanych autobiografiach odpowiada kolejności ich pojawiania się w tekście.

każdego pojedynczego przypadku. Autobiografia Kozakiewicza (Kozakiewicz i Pol, 2013) to nie tylko bogata w sferze narracji opowieść o „złotym czasie” polskiej tyczki, ale również pełna szczegółów opowieść o sportowcu-indywidualiście w siermiężnych czasach PRL-u. W autoprezentacji tej postaci zawarte jest przekonanie, iż nazwisko, a zwłaszcza jego pochodzenie wielokrotnie obligowało do zachowania kojarzonego z „byciem kozakiem” (zwłaszcza w znaczeniu przenośnym). W wyznaniu tym sport staje się ogniwem określającym ramy tożsamości bohatera: „Dopiero kiedy zacząłem trenować o tyczce, zostałem najpierw »Tyką«, a potem »Kozakiem« i to spodobało mi się najbardziej. Kozak to ktoś nietuzinkowy, odważny, zadziorny, kogo się szanuje, a już na pewno ktoś, z kim lepiej nie zaczynać” (Kozakiewicz i Pol, 2013, s. 14). Analizę tekstu (poprzedzoną dwukrotnym przeczytaniem autobiografii) rozpoczęto od sporządzenia mapy doświadczeń sportowych dostrzeżonych w schemacie narracyjnym, które uporządkowano chronologicznie. Wyodrębnione historie ponumerowano i oznaczono za pomocą słów kluczy, a następnie w kontekście całości wyodrębniono zdarzenia barometryczne, które okazały się istotne w idiograficznym obrazie badanych doświadczeń sportowca (w tabelach oznaczono je kółkiem z wpisanym krzyżykiem).

Zasadność określenia pojęcia „nowicjatu sportowego” $[K_1]$ w tabeli 1 wynikała nie tylko ze świadomości braku doświadczenia (w danej dyscyplinie sportu), ale również z obawy o sprostanie oczekiwaniom środowiska, którego sportowa wspólnota intensyfikuje w szczególny sposób swoje więzi zarówno z miejscem, jak i ludźmi współtworzącymi jego klimat. Warunki występowania kategorii badawczej „nowicjatu sportowego”, ujawnionej w toku analizy treści, której kod związany z $[h_3b_1]$, $[h_2b_1]$ oraz $[h_8b_1]$ w analizowanej autobiografii, objęty swym zasięgiem elementy należące do trzech jednostek znaczeniowych (Z_n):

– wygenerowane właściwości $[K_1Z_1]$: zachowanie – korzystanie z dostępu do sprzętu lekkoatletycznego i jego testowanie w nowym dla siebie otoczeniu:

(a) kontekst: 1) stadion drugiej generacji (Bałtyk Gdynia) z nieznaczną liczbą miejsc

siedzących oraz sztucznym oświetleniem; 2) trening reprezentantów juniorów w skoku o tyczce; 3) towarzyszenie starszemu rodzeństwu podczas treningu;

(b) strategia działania: sprawdzanie swoich możliwości, realizowane według zasad: 1) dążenie do zaspokojenia własnej ciekawości (obserwacja profesjonalnych zawodników); 2) wypełnianie pustego czasu wolnego aktywnością fizyczną „dla zabawy”;

(c) wzorce przeżywania: 1) podziw dla osiągnięć „innych”; 2) radość z bycia na stadionie w nieznanym dotąd charakterze – przebywanie na płycie boiska, nie zaś trybunach; 3) zadowolenie z siebie mimo sceptycznych uwag otoczenia;

– wygenerowane właściwości $[K_1Z_2]$: zachowanie – skorzystanie ze sprzętu dla sportowców „wyższej klasy” podczas treningu młodzików:

(a) kontekst: sala gimnastyczna jako sezonowa baza treningowa ze użytym sprzętem sportowym;

(b) strategia działania: pragnienie „bycia lepszym”, realizowane według zasad: 1) pokonywanie trudności (wynikających z nietypowej dla wybranej dyscypliny sportu przestrzeni) na drodze do obranego przez siebie celu; 2) gotowość do podejmowania ryzyka; 3) identyfikacja z osobą znaczącą (zasada silnie związaną z wzorcem emocjonalnym towarzyszącym działaniu);

(c) wzorce przeżywania: 1) zadowolenie z przynależności klubowej; 2) duma z osiągniętego wyniku i uznania „innych” mimo niewielkiego doświadczenia;

– wygenerowane właściwości $[K_1Z_3]$: zachowanie – testowanie możliwości własnego ciała w naturalnym kształcie:

(a) kontekst: teren stadionu niedostępny publiczności (sąsiedztwo dawnej hali sportowej i magazynu sprzętu sportowego);

(b) strategia działania: 1) testowanie norm stadionowego funkcjonowania (estetyki interakcji); 2) stadionowa zabawa, czyli „trening na wesoło”;

(c) wzorce przeżywania: młodzieńcza buntowniczość wobec form zewnętrznej standardyzacji zachowań (sportowa uniformizacja).

Kolejną kategorią analityczną $[K_2]$ dostrzeżoną w narracji Kozakiewicza była „ry-

Tab. 1. Matryca umiejscowienia doświadczeń sportowych i zdarzeń barometrycznych Władysława Kozakiewicza

Pozycjonowane zdarzenie historia (h_i) biografia (b_i) kod	Aktywność Emocje	Przestrzeń Miejsce	Otoczenie fizyczne i społeczne	Horyzont czasowy	Horyzont świadomości	Sytuacja wyjściowa
h_3, b_1 chodzenie ze starszym bratem na treningi lekkoatletyczne Ø	- próbowanie różnych dyscyplin (sprint, pchnięcie kulą, skok w dal); - radość z wypełniania swojego czasu wolnego	- stadion Bałtyk w Gdyni-Orłowie; - miejsce treningu kadry juniorów	-	lato 1966 r. (PRL)	- bycie posłusznym matce, marzącej o lepszym niż własne życie dla dzieci (przemoc domowa, alkoholizm męża)	- spędzanie wakacji w domu bez nadzoru rodziców – „włóczęgi” po podwórku, najbliższej okolicy
kod: nowicjat sportowy						
h_4, b_1 pierwszy skok o tycze	- podpatrywanie treningu profesjonalnego skoku o tycze; - oddanie bez technicznego przygotowania pierwszego skoku; - zadowolenie z rezultatu	- stadion Bałtyk w Gdyni-Orłowie	- skok na tycze metalowej, lądowanie na piasku	jesień 1966 r.	- zadowolenie z siebie mimo braku entuzjazmu brata: „Dobra, spylaj, tyczkarza to z ciebie nie będzie” (s. 53)	- podziw dla osiągnięć sportowych starszego brata – członka kadry juniorów w skoku o tycze
kod: nowicjat sportowy						
h_5, b_1 wytypowanie na zawody lekkoatletyczne	- podjęcie rywalizacji – bez medalowego miejsca; - niepokój, obawa przed nieznanym; - satysfakcja	- stadion Spójni w Sopocie (obserwacja zachowania trenujących zawodników oraz trenera); - wykonywanie skoków na stanowisku poza płytą główną boiska	- przygotowanie na treningu zeskoku z gąbek i skórzanych ścinek; - obmyślanie sposobu transportu tyczek o długości 3 m (autobus MZK)	1967 r.	- poczucie bycia „kimś” wśród rówieśników – pierwsza imienna wzmianka o starcie w gazecie lokalnej	- oddawanie wysokich skoków na treningu i zwrócenie na siebie uwagi trenera Wejmiana
kod: start „dla siebie”						
h_8, b_1 trening w warunkach polowych	- pożyczenie od starszego brata (w tajemnicy przed trenerem) tyczki z włókna szklanego w celu polepszenia wyników oraz doskonalenia techniki skoku	- SP nr 3 przy ul. Witołkińskiej w Gdyni – sala gimnastyczna jako baza treningowa	- dysponowanie twardą, metalową tyczką, dostępną tylko dla „młodzików”	1969 r.	- poczucie bycia „częścią jakiegoś środowiska” (s. 61), gdyż do tej pory „nie wiązałem ze skokiem o tycze wielkiej przyszłości” (s. 61)	- bycie zawodnikiem klubowym Bałtyku Gdynia
kod: trening „zółtodzioba”						

h ₉ , b ₁ powołanie do kadry juniorów Ⓞ kod: elita sportowa	- udział w lekkoatletycznym meczu Polska-Węgry i zajęcie 3 miejsca; - radość, zaangażowanie, dumna	- stadion Skry w Warszawie	- otrzymanie dresu reprezentacji Polski (godło, barwy narodowe) lipiec 1970 r.	- poczucie wyjątkowości: „Paradowałem w nim niczym paw [...] Nie rozstawałem trzostwa Wybrzeża w Gdyni powrocie poszedłem w nim do szkoły” (s. 69)	- przekroczenie wysokości 3 m i zdobycie kwalifikacji na mistrzostwa Wybrzeża w Gdyni
h ₁₁ , b ₁ ustanowienie rekordu Polski juniorów w skoku o tyczce kod: „życiówka”	- przeskoczenie wysokości 5,10 m, ustanowienie własnego rekordu skoku o tyczce; - entuzjazm	- mistrzostwo Polski juniorów na otwartym stadionie warszawskiej Skry	- smarowanie rąk klejem przed startem kwiecień 1972 r.	- przeświadczenie o dołączeniu do elity sportowej; - podjęcie decyzji o związaniu się ze sportem nie tylko w czasie wolnym	- zdobywanie doświadczenia na wielkich imprezach sportowych
h ₁₀ , b ₁ błądenada na treningu kod: trening młodości	- zrealizowanie pomysłu skoku o tyczce nago; - radość, odwaga	- stadion Bałtyku w Gdańsku	- skoczni oddalona od trybun (obok torów przy płocie) 1972 r.	- poczucie totalnej swobody (wolności)	- nieobecność trenera na stadionie
h ₁₇ , b ₁ rosnąca popularność wśród kibiców kod: klasa mistrzowska	- rozdawanie autografów, ćwiczenie podpisów; - zadowolenie	- szatnia, najmieszczę trybun dla kibiców	- aktualizowanie swojego portretu w stroju reprezentacji kraju u fotografa (ul. Świętojańska w Gdyni) 1973 r.	- bycie spełnionym: „czułem w sobie rosnącą siłę, jeszcze bardziej przycisnąłem na treningach” (s. 107)	- rozpoczęcie pracy z nowym trenerem, R. Tomaszewskim; - posiadanie 4 wyników na świecie
h ₁₈ , b ₁ uzyskanie kwalifikacji na olimpiadę w Montrealu Ⓞ kod: „życiówka”	- występ na memoriale J. Kusocińskiego; - uczestnictwo w halowych mistrzostwach Europy – pobicie własnego rekordu kontynentu	- stadion Skry w Warszawie; - hala Gwardii w Warszawie	- transmisja telewizyjna połączona z imprezą muzyczną „Skok o tyczce z piosenką” 1975 r.	- wykorzystanie dobrej passy – przekonanie, iż „wdarłem się do światowej elity” (s. 145)	- regularne poprawianie własnego rekordu w kolejnych zawodach
h ₁₉ , b ₁ wyjazd na igrzyska olimpijskie kod: smak porażki	- kontuzja podczas skoku próbnego (mimo to udział w zawodach), zajęcie dopiero 11 miejsca; - rozgoryczenie, złość, niemoc	- stadion olimpijski w Montrealu; - zaplecze rekreacyjne w wiosce olimpijskiej, służące rozrywce i odnowie biologicznej	- „głędła olimpijska” (plac wymiany gadżetów sportowych) pobyt za „żelazną kurtyną” 1976 r.	- bycie pewnym zwycięstwa: „Czułem się niezwykle mocny i pewny. Żadnej tremy, żadnego stresu” (s. 150)	- pożegnanie ekipy polskich sportowców z udziałem władz państwowych na stołecznym lotnisku Okęcie

<p>h_{20}^{b1} półfinał Pucharu Europy w lekkiej atletyce</p> <p>kod: start „dla kogoś”</p>	<p>– gromadzenie w trakcie zawodów indywidualnie zdobytch punktów na konto drużyny</p>	<p>– stadion Skry w Warszawie; – miejsce przygotowań do startów olimpijskich</p>	<p>– „odmierzanie” przez kibiców oklaskami każdego ruchu sportowca</p> <p>1977 r.</p>	<p>– obawa, „że zawałę na oczach brata, trenera, mamy, kolegów z klubu, kibiców, że ich zawiodę” (s. 55)</p>	<p>– zdobycie mistrzostwa Europy w San Sebastian (5,62 m)</p>
<p>h_{24}^{b1} Igrzyska Olimpijskie w Moskwie ☉</p> <p>kod: gest zwycięstwa</p>	<p>– oddanie udanego skoku w konkursie i pokazanie po jego wykonaniu „po raz pierwszy” oraz przy następnej udanej próbie „kolejnego wata” (s. 226); – złość, poczucie niepewności, lęk, upokorzenie, duma</p>	<p>– stadion olimpijski na Łużnikach w Moskwie</p>	<p>– gwizdy i „buczenie” rosyjskich kibiców na treningach i za- wodach podczas startów sportowców spoza ZSRR; – dekoracje na podium przy pustych trybu- nach; – złośliwość sędziów i organizatorów</p> <p>30 lipca 1980 r.</p>	<p>– świadomość opre- syjnej atmosfery podczas zmagán sportowych; – doświadczenie zamknięcia ważnego etapu kariery spor- towej – lęk przed nie- znanym: „Czułem się, jakbym wygrał milion w totka. Spełniły się wszystkie moje marze- nia [...] Jednocześnie poczułem jakąś pustkę. Coś się dokonało, coś się skończyło” (s. 226– 227)</p>	<p>– międzynarodowy bojkot igrzysk ze względu na niechęć gospodarzy do „obcych” zawodników</p>
<p>h_{24}^{b1} ostatni start sportowy</p> <p>kod: pożegnanie mistrza</p>	<p>– przyjęcie propozycji udziału w konkursie skoków pomimo zawieszenia treningów i oficjalnej rywalizacji; – wzruszenie, ulga</p>	<p>– plac miejski w Chiari we Włoszech</p>	<p>– zorganizowanie konkursu wieczorem – rozświetlenie rozbiegu do skoku; – zapalenie przez kibiców światełek wzdłuż rozbiegu</p> <p>1998 r.</p>	<p>– chęć życia na „sportowej emeryturze”</p>	<p>– pobyt na emigracji w Niemczech, przyjęcie obywatelstwa niemieckiego</p>

☉ – zdarzenia barometryczne istotne w idiograficznym obrazie badanych doświadczeń

Cytaty pochodzą z: Kozakiewicz i Pol (2013)

walizacja sportowa”, której wysycenie związane z kodem $[h_3b_1]$ oraz $[h_{20}b_1]$:

– wygenerowane właściwości $[K_2Z_1]$: zachowanie – konkurowanie ze starszymi i bardziej doświadczonymi zawodnikami bez nadziei na zwycięstwo;

(a) kontekst: 1) zainteresowanie trenera i uznanie wśród rówieśników; 2) podejmowanie aktywności w nieoficjalnej części stadionu (poza bieżnią);

(b) strategia działania: 1) dążenie do przeżywania własnej wartości („start dla siebie”); 2) realizacja zadania mimo istniejących barier w otoczeniu zewnętrznym;

(c) wzorce przeżywania: 1) poczucie spełnienia; 2) zadowolenie z realizacji indywidualnie wytyczanych celów; 3) czerpanie radości z aktywności fizycznej podejmowanej bez obciążenia emocjonalnego;

– wygenerowane właściwości $[K_2Z_2]$: zachowanie – dążenie do uzyskania jak najlepszego rezultatu dla zwycięstwa drużyny;

(a) kontekst: publiczność zgromadzona na stadionie drugiej generacji (Skry Warszawa) fanatycznie i tłumnie dopingująca zawodnikiem należącym do reprezentacji Polski;

(b) strategia działania: 1) podporządkowanie interesu jednostkowego dobru grupowemu (poczucie wspólnoty); 2) dążenie do osiągnięć podyktowane oczekiwaniami kibiców („start dla kogoś”);

(c) wzorce przeżywania: siła (poczucie mocy).

Kategorię „rywalizacji sportowej” $[K_2]$ w jej dwóch podstawowych odcieniach dopełnia kategoria „sukcesu sportowego” $[K_3]$ – kod $[h_{15}b_1]$, $[h_{18}b_1]$:

– wygenerowane właściwości $[K_3Z_1]$: zachowanie – nastawienie na poprawę wyniku;

(a) kontekst: obecność w dużym obiekcie sportowym;

(b) strategia działania: „należy robić więcej”, bo „stać mnie w przyszłości na więcej”, czyli sprzężenie przymusu poprawiania wyników (cecha wpisana w aktywność sportową) z ugruntowaniem przekonania o predyspozycjach do uprawiania danej dyscypliny sportu;

(c) wzorce przeżywania: zadowolenie z siebie;

– wygenerowane właściwości $[K_3Z_2]$: zachowanie – konfrontacja własnych umiejętności z innymi zawodnikami:

(a) kontekst: obecność zawodników należących do światowej czołówki oraz podążających za nimi kibiców;

(b) strategia działania: 1) systemowa praca i wysiłek; 2) poddawanie posiadanych umiejętności treningowi;

(c) wzorce przeżywania: wiara we własne możliwości.

Skrystalizowana kategoria „sukcesu sportowego” nie ma zatem jednolitego obrazu. Sukces (sportowy) publicznie komunikowany mierzony jest osiągnięciami oraz aspiracjami perfekcjonistycznego panowania nad ciałem (sukces sportowy oparty jest w tym wariancie na kryteriach zewnętrznych). Sukces zaś definiowany w formie aktywności/działań w zakresie rozwoju nowych umiejętności na bazie już wypracowanych, jak również planowania i panowania nad własną przyszłością – przyjmuje postać sukcesu życiowego, dającego poczucie spełnienia w dotychczasowej roli. Dostrzeżenie zbieżności wzorców przeżywania w określaniu właściwości $[K_3]$ potwierdziło przekonanie o możliwości wyodrębnienia kolejnej kategorii $[K_4]$, czyli „satysfakcji”, której operacjonalizacja (kod $[h_9b_1]$, $[h_{17}b_1]$, $[h_{24}b_1]$) wiedzie ku poczuciu sensu podejmowanej aktywności:

– wygenerowane właściwości $[K_4Z_1]$: zachowanie – podkreślanie przynależności do elity sportowej strojem w barwach narodowych;

(a) kontekst: podziw otoczenia wynikający z bycia kadrowiczem na poziomie juniora;

(b) strategia działania: wyróżnienie się z otoczenia podyktowane rangą pełnionej roli;

(c) wzorce przeżywania: fascynacja klimatem zorganizowanych mistrzostw w dużym obiekcie sportowym – zorganizowana forma kibicowania podczas rywalizacji; 2) duma narodowa;

– wygenerowane właściwości $[K_4Z_2]$: zachowanie – rozdawanie autografów i zdjęć w stroju reprezentacji Polski;

(a) kontekst: 1) traktowanie szatni jako miejsca spotkania z kibicami (przestrzeń otwarta nie tylko dla zawodników); 2) aktualizacja własnego wizerunku medialnego dla prasy i fanów;

(b) strategia działania: troska o relacje międzyludzkie w układzie sportowiec–kibic;

(c) wzorce przeżywania: zadowolenie wynikające z wypełnianej przez siebie roli;

– wygenerowane właściwości $[K_4Z_3]$: zachowanie – dążenie do sukcesu (sportowego) i przekonanie, iż jest on możliwy:

(a) kontekst: 1) brak przychylności organizatorów, widzów zgromadzonych na stadionie; 2) przekonanie, iż nie ma kresu sukcesów; 3) uznanie międzynarodowych komentatorów;

(b) strategia działania: 1) koncentracja na wcześniejszych osiągnięciach; 2) gotowość do podejmowania ryzyka; 3) reguła przekory – osiągnięcie mistrzostwa i radość z posiadanych umiejętności najwyższej klasy mimo wrogiego nastawienia otoczenia;

(c) wzorce przeżywania: 1) poczucie sprawstwa; 2) ulga w pokonywaniu trudności.

Podczas wypełniania treścią kategorii $[K_4]$ uwagę zwracają zachowania podyktowane rytuałem stadionowego funkcjonowania – rozdawanie kibicom podczas zawodów fotოსów z własnym wizerunkiem, jak również ich aktualizacja. Fotografia (sportowa) staje się tutaj nośnikiem symbolicznego znaczenia, tzn. nie tylko popularności i rozpoznawalności w przestrzeni publicznej, ale również namacalnych więzi wspólnotowych z kibicami. Wachlarz pozytywnych emocji wzbudzanych dopingiem żywo reagującej publiczności – zwłaszcza stojącej w trakcie imprez sportowych – stanowi tu domenę stadionów tzw. starej generacji (funkcjonujących w latach 60. i 70. ubiegłego już stulecia), których sferę publiczną w znaczący sposób poszerzała obecność tego typu miejsc. Ponadto wskazywane przez narratorkę mecze lekkoatletyczne można uznać za formę społecznej integracji lokalnej społeczności oraz okazję do manifestacji istotnych dla kibiców wartości, takich jak wierność, lojalność i uznanie wobec posiadanych umiejętności. Gest Kozakiewicza uzmysławia, że satysfakcja stanowi element społecznego wyobrażenia sukcesu sportowego, a hołdowanie zasadzie równości zawodników podczas stadionowych zmagania może się okazać skuteczną bronią wobec stadionowej opresyjności.

Kategorie badawcze ujawnione w narracji Deyny (tab. 2) to $[K_5]$ „hedonistyczna wspólnotowość” (kod $[h_6b_2]$) oraz „stadionowa prawda” $[K_6]$, której nazwa (kod $[h_{24}b_2]$, $[h_{31}b_2]$) przynależy do warstwy *emic* analizowanej autobiografii. Rusztowanie katego-

rialne $[K_5]$ opisują następujące elementy strukturalne:

– wygenerowane właściwości $[K_5Z_1]$: zachowanie – pojedynek z najlepszym zawodnikiem w drużynie – próba zajęcia miejsca lokalnej gwiazdy sportu:

(a) kontekst: podsycanie do rywalizacji (1 na 1) przez publiczność zgromadzoną na trybunie zwanej „kotłem”;

(b) strategia działania: zasada „wszystko albo nic”;

(c) wzorce przeżywania: poddanie się nastrojowi stadionowej fiesty.

Poddana interpretacji sytuacja przywołuje na myśl mimikrę, czyli swoiste przedstawienie agonu zabawy wywołanego współzawodnictwem sportowym. Zabawie towarzyszy poczucie wtórnej rzeczywistości, w której brak reguł, a silnie eksponuje się pierwiastek improwizacji. Wiedzione impulsem zachowania i emocje zawodnika udzielają się kibicom. Doświadczanie przyjemności wiedzie do gry między młodym a starszym zawodnikiem, a także między młodym zawodnikiem a widownią w obliczu zmiany lidera w drużynie.

Kolejną z dostrzeżonych kategorii, czyli „stadionową prawdę” (kod $[h_{24}b_2]$, $[h_{43}b_2]$) wyznaczają:

– wygenerowane właściwości $[K_6Z_1]$: zachowanie – trenowanie w nietypowych okolicznościach:

(a) kontekst: nawiązanie do tradycji szkolenia zawodników przedwojennej Legii;

(b) strategia działania: 1) zasada „bez przegranej trudno w sporcie o sukcesy”; 2) racjonalizacja niepowodzeń, które nie wpisywały się w oczekiwania kibiców i trenera;

– wygenerowane właściwości $[K_6Z_2]$: zachowanie – bycie antybohaterem zwycięskiego meczu:

(a) kontekst: demonstrowanie przez kibiców niechęci wobec zawodnika kadry narodowej nienależącego do lokalnego klubu sportowego;

(b) strategia działania: samowykluczenie z meczu (przejście na ławę rezerwowych) jako przejaw buntu wobec absurdałnej sytuacji podczas meczu na boisku.

Właściwości kategorii $[K_6]$ wskazują na jej polaryzację, podyktowaną hołdowaniem tradycji związanej z miejscem. Historia obiektu

Tab. 2. Matryca umiejscowienia doświadczeń sportowych i zdarzeń barometrycznych Kazimierza Deyny

Pozycjonowane zdarzenie historia (h_n) biografia (b_n) kod	Aktywność Emocje	Przestrzeń Miejsce	Otoczenie fizyczne i społeczne	Horyzont czasowy	Horyzont świadomości	Sytuacja wyjściowa
h_b, b_2 stary „stoper” vs. młody napastnik ⊗ kod: zabawa stadionowa	– „ograniczenie” legendarnego obrońcy lokalnej drużyny piłkarskiej; – niepewność, radość, dobre samopoczucie	– stadion Włókniarza w Łodzi	– osłupienie kibiców po każdym przejściu piłki od obecnego lidera drużyny; – gwizdy, śmiech w stosunku do pokonanego, brawa dla zwycięzcy pojedynku	1964 r.	– bycie pewnym własnych umiejętności; – naśladowanie swoich idoli sportowych (Pele, Eusebio)	– poszukiwanie rywali lepszych od siebie
h_b, b_2 nietypowy trening na Legii kod: stadionowa „prawda”	– rozgrywanie meczu na całym boisku 2 x 5 min w parze z J. Gmochem, „mając za plecami jedynie bramkarzy” (s. 108)	– stadion Wojska Polskiego, macierzystego miejsca Legii (stadion pierwszoligowy) w Warszawie	– typowanie zwycięzcy w „pojedynku” przez pozostałych zawodników oraz przyjmowanie zakładów	1967 r.	– niepisana zasada „bez przegrywania trudno w sporcie o sukcesy” (s. 108)	– trening w nietypowych warunkach psychologicznych, służący uswiadomieniu braków i budowaniu motywacji do osiągnięć
h_b, b_2 czerwona kartka kod: stadionowa „prawda”	– strzelenie zwycięskiego gola, zdziwienie reakcją kibiców; – wewnętrzne rozbitcie, gniew, bezsilność	– stadion Śląska w Katowicach	– przybycie na stadion 100 tys. tzw. wspólnie Śląskiej publiczności; – wygwizdanie i „wzbuczenie” przez kibiców strzału zwycięzcy z powodu jego przynależności do nielubianego na Śląsku klubu Legia Warszawa	1978 r.	– bycie szanowanym zawodnikiem w kraju i za granicą; – zdziwienie bardzo negatywną reakcją publiczności w grze o sukcesy kadry narodowej	– awans do finału mistrzostw świata w Argentynie; – pojawienie się nowego trenera reprezentacji J. Gmocha

⊗ – zdarzenia barometryczne istotne w idiograficznym obrazie badanych doświadczeń
Cytaty pochodzą z: Szczeptek (2012)

Tab. 3. Działanie i bezpośrednie aspekty sportowych sytuacji w autobiografii Jakuba Błaszczykowskiego

Pozycjonowane zdarzenie historia (h_i) biografia (b_n) kod	Aktywność Emocje	Przestrzeń Miejsce	Otoczenie fizyczne i społeczne	Horyzont czasowy	Horyzont świadomości	Sytuacja wyjściowa
h_{3_3} pierwsze zgrupowanie kod: psychologia szatni	– zagranie w drużynie Wisły Kraków za kontuzjowanego zawodnika; – odbycie treningu z piłkarzami i reprezentacji Polski; – zadowolenie, dumna	– stadion Wisły Kraków	– obserwacja nowego zawodnika przez piłkarzy Wisły; – przyjazne gesty w szatni po meczu	2003 r. (wiek 19 lat)	– „Dobrze grasz, to jesteś mocnym punktem drużyny, a jak grasz słabo, to cię miażdżą. Taka jest psychologia szatni” (s. 51)	– transfer z czwartoligowego zespołu KS Częstochowa do drużyny mistrza kraju
h_{17_3} odwroćcie ról kod: stadionowa atmosfera	– chodzenie w przerwach na rehabilitację na mecze BVB wraz z żoną, córkami i przyjaciółkami	– stadion Signal Iduna Park w Dortmundzie	– próba „stopienia się” z żółto-czarnym tłumem (barwy klubowe BVB)	2004 r.	– tęsknota za zapachem murawy: „Jak ktoś gra w piłkę, to wchodzić do szatni, a szczególnie do magazynu, gdzie są buty, od razu go poczuje. Na początku to jest dla ciebie nowe, ale potem staje się czymś uzależniającym. Ten zapach kojarzy mi się tylko z jednym: ze sportem, z biegiem, z piłką” (s. 359)	– kontuzja w meczu Borussia Dortmund z FC Augsburg

Cytaty pochodzą z: Błaszczykowski i Domagalik (2015)

sportowego, a zwłaszcza zawodnicy osią-
gający ponadprzeciętne wyniki metodami
wypracowanymi przez legendarnych trene-
rów – to nie tylko argument przemawiający
za ich kontynuacją, ale również świadectwo
stadionowego patriotyzmu. W większości re-
spektowana zasada kibicowania „polskości”
podczas rywalizacji sportowej może zostać
zdominowana zasadą wyznaczania przez
(etno)kibiców granic przynależności do danej
wspólnoty.

Kategorie ujawnione w narracji Błasz-
czykowskiego (tab. 3) to $[K_7]$ „psychologia
szatni” (kod $[h_3b_3]$) oraz $[K_8]$ „stadionowa
atmosfera” (kod $[h_{27}b_3]$). Strukturę $[K_7]$ wy-
znaczają następujące dostrzeżone w narracji
elementy:

– wygenerowane właściwości $[K_7Z_1]$: za-
chowanie – udział w treningu z utytułowa-
nymi zawodnikami:

(a) kontekst: gesty uznania (komunikacja
niewerbalna) doświadczonych zawodników
wobec umiejętności młodszego zawodnika
w szatni;

(b) strategia działania: dążenie do stwo-
rzenia i utrzymania harmonijnych relacji
wewnątrzgrupowej,

(c) wzorce przeżywania: poczucie nie-
pewności.

Kategoria określona jako „atmosfera sta-
dionowa” tylko pozornie stanowi zapowiedź
jej doświadczania przez kibica. Trwająca w
czasie chęć pozostawania razem (atrybut
kibicowskiej kultury) wymaga zaangażo-
wania emocjonalnego w celu osiągnięcia satys-
fakcji z uczestnictwa w danym widowisku
sportowym. Fizyczna obecność na trybunie
nie czyni automatycznie osoby kibicem:

– wygenerowane właściwości $[K_8Z_1]$: za-
chowanie – oglądanie meczu własnej dru-
żyny w trakcie rekonwalescencji:

(a) kontekst: zgromadzone na trybunach
tłumy kibiców, pochłoniętych uprzednio
przygotowanym programem (śpiewy, flagi
klubowe, fala);

(b) strategia działania: naśladowanie osób
znajdujących się w sąsiedztwie (mechaniczne
powielanie ich aktywności);

(c) wzorce przeżywania: 1) poczucie wy-
obcowania na skutek odwrócenia roli; 2)
pragnienie grupowego sukcesu na boisku.

W przypadku obu kategorii, czyli $[K_7]$

i $[K_8]$, uwagę zwraca zróżnicowana struktura
przeźreni stadionu, której układ tworzy
ramy dla zdarzeń sportowych. W przypadku
 $[K_7]$ szatnia to miejsce testowania relacji mię-
dzy zawodnikami, jak też miejsce znoszące
zachowania przynależne ciasnemu gorsetowi
roli podyktowanej przez wypełnianie okre-
ślonego zadania podczas rywalizacji. Właś-
ciwości opisujące $[K_8]$ wzbudzają przekonanie,
iż kibice postrzegają stadion jako
szczególnie miejsce spotkań, których celem
jest sprawowanie rytualnych obrzędów ku
czci danego klubu (z którym się identyfi-
kują). Nieznajomość tego świata – w tym
sposobów uzewnętrzniania emocji towarzy-
szących widowisku i dominacji wspólnoto-
wości nad indywidualnością, a zatem tworzenia
szczególnej atmosfery (niefunkcjonującej
poza stadionem) – może wzbudzać dystans
bądź poczucie niedopasowania do danej sy-
tuacji. Pojawiający się w wielu analizowanych
kategoriach kontekst stadionowego zachowa-
nia nie tworzy jednolitego pejzażu. Obok sta-
dionów wpisanych w przestrzeń lokalną ist-
nieją miejsca owiane legendą. Miejscem, które
współtworzyło historię polskiego sportu, był
(pojawiający się we wcześniej analizowanych
autobiografiach) stadion Wojska Polskiego
przy Łazienkowskiej w Warszawie – obiekt
pełniący funkcję stadionu reprezentacyjnego.
Nie służył wyłącznie rozgrywaniu meczów
piłkarskich. Na stadionie Legii kończył się
etap kolarskiego Wyścigu Pokoju. Na nim
organizowano turnieje bokserskie oraz mi-
strzostwa lekkoatletyczne (ze względu na
okalającą boisko bieżnię). Współcześnie (po
remontie w 2010 r.), już jako Stadion Miejski
im. J. Piłsudskiego, jest on najładniejszym
stadionem ligowym w Polsce. Jak podsumo-
wał Szczepiek (2016), „Żaden inny polski
stadion nie ma takiej historii i takich gości.
A jeśli nawet – bo przecież na Stadionie Dzie-
sięciolecia i Stadionie Śląskim też działy się
wielkie rzeczy – to nie przez 85 lat. A Stadion
Narodowy to przy nim trampkarz” (s. 67).
Magicznym miejscem pojawiającym się w
narracji Kozakiewicza, Deyny i Platiniego
był stadion Wembley (z charakterystycznymi
dwoma wieżami, powstały w 1923 r.).
Meczom rozgrywanym na starej płycie bo-
iska (data powstania Nowego Wembley to
2003 r.) towarzyszyło tu uroczyste otwarcie.

W relacji poświęconej historii światowego futbolu Szczepłek (2015) pisze z kolei: „Piłkarze wychodzili razem, prowadzeni przez mistrza ceremonii [...]. Po około 150 metrach stawali na boisku naprzeciw siebie, na wprost łoży królewskiej (Royal Box) i honorowej. Najważniejsi goście (na finałach Pucharu Anglii byli to zawsze członkowie rodziny królewskiej) schodzili wtedy na boisko, a kapitan drużyny przedstawiał im poszczególne zawodników” (s. 38). Inne sławne obiekty to: Camp Nou w Barcelonie (oddany w 1957 r., swego czasu największy stadion w Europie), Santiago Bernabéu w Madrycie (wybudowany w 1947 r. w centrum miasta, związany z klubem Real Madryt), stadion Maracanã w Rio de Janeiro (zbudowany na IV mistrzostwa świata w Brazylii, mieszczący 155 tys. widzów). Nie sposób pominąć stadionu Estadio Azteca, na którym wykonano po raz pierwszy w 1986 r. meksykańską falę: „Początkowo miała to być zielona fala – La Ola Verde. Apelowano do meksykańskich kibiców, aby na mecze swojej reprezentacji zakładali zielone koszulki, takie same, w jakich grają piłkarze [...]. Nie wszyscy kibice wzięli sobie apel do serca, fala stała się kolorowa i międzynarodowa” (Szczepłek, 2015, s. 228). Ciekawostką architektoniczną jest stadion Borussia w Dortmundzie (obecny w narracji Błaszczykowskiego), na którym znajduje się największy sektor dla kibiców stojących – szczególnie aktywnych fizycznie, tzn. skaczących, tupiących, klaszczących, śpiewających, tworzących z przynoszonych szalików w barwach czarno-żółtych specyficzne kobierce (Błaszczykowski i Domagalik, 2015; Szlendak i wsp., 2014).

Kolejna autobiografia (tab. 4) ugruntowała przekonanie, iż znaczącym predyktorem skutecznej aktywności jest oswojenie potencjalnej przestrzeni rywalizacji sportowej. Kategoria, która łączy wyróżnione powyżej kody, to „topografia sportowa” [K₉]:

- wygenerowane właściwości [K₉Z₁]: zachowanie – wyznaczenie miejsca do gry na nieznanym obiekcie sportowym:

(a) kontekst: 1) niestandardowa przestrzeń fizyczna (otoczenie materialne jako bariera swobody zawodnika na boisku);

(b) strategia działania: 1) dążenie do wcześniejszego poznania obiektu; 2) utwierdzanie

się w przekonaniu o wysokiej formie (satisfakcjonującym przygotowaniu do rozgrywek);

(c) wzorce przeżywania: irytacja, dyskomfort psychiczny;

– wygenerowane właściwości [K₉Z₂]: zachowanie – granie meczu (siatkarskiego) na arenie sportowej;

(a) kontekst: 1) stadion nowej generacji z przestrzenią sportową (boisko, szatnia, widownia) oraz sferą komercyjną i wystawienniczą; 2) obecność kibiców „industrialnych” i starej generacji;

(b) strategia działania: wielozmysłowe doświadczanie obiektu;

(c) wzorce przeżywania: przekonanie, iż stadionowa atmosfera jest niepowtarzalna w warunkach innych obiektów sportowych, takich jak boisko, hala sportowa.

Pośród właściwości opisujących tę kategorię pojawia się – zamiast słowa „stadion” – „arena”, co nie jest przypadkiem czy też zaśługą synonimu. Stadiony najnowszej generacji (w narracji Stadion Narodowy w Warszawie) wyróżnia nie tylko bryła architektoniczna. Przestrzeń przeznaczona na rozgrywki sportowe to jedna z wielu przestrzeni zaprojektowanych i funkcjonujących w obrębie obiektu, która tworzona (wyodrębniana) jest na potrzeby określonej dyscypliny. Przeżywanie sportowych emocji na arenie musi być widowiskowe – mecz to nie tylko wydarzenie sportowe, lecz także multisensoryczny, medialny (komercyjny) spektakl.

Ostatnia kategoria badawcza (tab. 5), dostrzeżona w zamieszczonym powyżej materiale, to „ethos stadionu” [K₁₀]:

– wygenerowane właściwości [K₁₀Z₁]: zachowanie – oczekiwanie na rozpoczęcie meczu:

(a) kontekst: 1) tunel łączący szatnię z płytą boiska; 2) dochodzące z trybun dźwięki: śpiew, rytmiczne oklaski, skandowanie nazwy klubu, huk materiałów pirotechnicznych;

(b) strategia działania: kalkulowanie wyniku w oparciu o dotychczasowy kontakt na boisku – zasada: 1) dążenie do zwycięstwa jako spełnienia oczekiwań kibiców, pokładających wiarę w niezłomność zespołu; 2) zaufanie do taktyki trenera;

– wygenerowane właściwości [K₁₀Z₂]: zachowanie – bycie kontuzjowanym podczas gry i otrzymanie żółtej kartki:

Tab. 4. Działanie i bezpośrednie aspekty sportowych sytuacji w autobiografii Pawła Zagumnego

Pozycjonowane zdarzenie (h _n) biografia (b _n) kod	Aktywność Emocje	Przestrzeń Miejsce	Otoczenie fizyczne i społeczne	Horyzont czasowy	Horyzont świadomości	Sytuacja wyjściowa
h ₁₇ , b ₄ Mecze Szczecin vs. Czarni Radom kod: prawda meczowa	<ul style="list-style-type: none"> - przejście do silniejszej drużyny (aspirującej do medalu); - zadowolenie z prezentowanego stylu gry 	<ul style="list-style-type: none"> - hala Wojewódzkiego Domu Sportu w Szczecinie – szklane ściany, „teatralne krzeszółka”, nisko zawieszony dach - miejsce treningów oraz rozgrywek klubowych 	<ul style="list-style-type: none"> - 1200 osób na trybunie 	1998 r.	<ul style="list-style-type: none"> - nadzieja na zwycięstwo, podrytkowana nie tylko technicznym przygotowaniem, ale i znajomością obiektu, „co nam, zawodnikom, sprzyjało podczas gry” (s. 90) 	<ul style="list-style-type: none"> - udział w rozgrywkach ligowych
h ₃₅ , b ₄ opuszczony trening kod: prawda pomeczowa	<ul style="list-style-type: none"> - zbyt późne przybycie do hotelu, niemożność poznania obiektu podczas treningu; - lęk, niepokoje 	<ul style="list-style-type: none"> - hala stadionu Miyagi w Tokio 	<ul style="list-style-type: none"> - obecność nietypowego oświetlenia, dającego efekt stroboskopowy 	2006 r.	<ul style="list-style-type: none"> - ryzyko bycia nieskutecznym podczas meczu; - rozproszenie, brak koncentracji 	<ul style="list-style-type: none"> - mistrzostwa świata w Japonii
h ₃₅ , b ₄ mecz Polska vs. Serbia kod: (przed)meczowa prawda	<ul style="list-style-type: none"> - rozegranie inauguracyjnego meczu na boisku piłkarskim; - fascynacja kubaturą obiektu i jednocześnie obawa przed nieznanym terenem 	<ul style="list-style-type: none"> - Stadion Narodowy w Warszawie 	<ul style="list-style-type: none"> - 63 tys. kibiców na stadionie; - sektory biało-czerwone 	2014 r.	<ul style="list-style-type: none"> - uczestniczenie w nieznanym w historii polskiej siatkówki wydarzeniu, gdyż: „Normalnie na takich obiektach nie gramy. Nikt wcześniej nie odważył się zapełnić takiego obiektu na meczu siatkówki i to do ostatniego miejsca” (s. 333) 	<ul style="list-style-type: none"> - mistrzostwa Europy w piłce siatkowej; - francuski trener Stephane Antiga

Cytaty pochodzą z: Zagumny (2016)

(a) kontekst: dwuznaczne zasady sędziowania podczas meczu (faworyzowanie drużyny gospodarzy);

(b) strategia działania: powołanie się na zasadę równości wyrażaną w postaci warunkowej: wszyscy zawodnicy powinni być traktowani jednakowo (hołdowanie moralnemu postulatowi sprawiedliwości podczas rywalizacji);

(c) wzorce przeżywania: 1) empatia; 2) poczucie wspólnoty;

– wygenerowane właściwości $[K_{10}Z_3]$: zachowanie – 1) maksymalizacja wysiłku w obliczu zagrażającej życiu kontuzji kolegi z drużyny oraz zwrócenie się do Boga przed wznowieniem rozgrywek:

(a) kontekst: 1) zachowania kibiców podczas meczu pozostające poza stadionową normą (bójka rywalizujących sektorów kibiców); 2) cisza w trakcie meczu;

(b) strategia działania: 1) racjonalizacja jako strategia radzenia sobie w sytuacji trudnej;

(c) wzorce przeżywania: 1) smutek; 2) przygnębienie; 3) bezsilność.

Nie zawsze agon umocowany we współzawodnictwie i rywalizacji stanowi pierwiastek stadionowej zabawy. W obliczu tragedii na stadionie Hillsborough w Sheffield czy wypadku na stadionie Heysel w Brukseli (oraz innych traumatycznych wydarzeń, m.in. pożaru trybuny na Valley Parade w Bradford, stratowania kibiców na moskiewskich Łuznikach) stadion stał się symbolicznym cmentarzyskiem, miejscem smutku, bólu i cierpienia, współodczuwanych przez kibiców i zawodników. Przestrzeń stadionu (w tym przypadku stadionu Maracanã) wykorzystano do organizacji ostatniego pożegnania (hołdu złożonego wybitnej postaci brazylijskiego sportu – Manuelowi Francisco dos Santosowi). Traumatyczność stadionowych wydarzeń to niejako chichot historii, gdyż, jak pisze Lipoński (1987), na przełomie X i XI w. p.n.e. „przez pewien czas formy sportu związane były z rytuałem pogrzebowym i formy pogrzebowe egzystowały równolegle” (s. 317).

Syntetyzując, efektem pierwszej części analizy zgromadzonego materiału autobiograficznego jest wyodrębnienie 10 kategorii analitycznych, które ujawniły istnienie zróżnicowanych praktyk społecznych wpisanych

w porządek życia (bohaterów narracji), regulowanych przez sport. Dalszy etap analizy (z zastosowaniem porównania minimalnego) wiedzy zarówno do uporządkowania właściwości w obrębie kategorii analitycznych, jak i do ich potencjalnego wysycenia, które ułatwi ich zestrojenie (wskazanie ich wzajemnych powiązań). Wątek $[h_1b_2]$, dostrzeżony w biografii Deyny, związany z systematycznym towarzyszeniem starszemu bratu na treningach oraz podczas trzecioligowych meczów piłki nożnej (stawanie za bramką, podawanie piłki zawodnikom, szukanie okazji do gry na boisku, bycie wyręczanym w obowiązkach szkolnych przez rodzeństwo – aby zyskać więcej czasu na przebywanie na stadionie), poszerza właściwości kategorii $[K_1]$, czyli „nowicjatu sportowego”. Opatrzanie powyższych sytuacji komentarzem „Byleby rywalizować i koniecznie wygrywać” (Szczepłęk, 2012, s. 18) uzmysławia, iż doświadczenie stadionowej atmosfery (przy wsparciu najbliższych) to także impuls do rozwijania zamiłowań sportowych, utwierdzających decyzję o rozpoczęciu i kontynuacji kariery sportowej. Inna sytuacja, $[h_2b_2]$, opisana kodem „balowania” w czasie wolnym (bala to piłka w gwarze kociewskiej), pokazuje, że ulica, boisko szkolne to często pierwotne przestrzenie aktywności sportowej, w których rywalizacja jest traktowana w kategoriach zabawy. Wspólny wzór doświadczeń emocjonalnych (radość z aktywności i bycia razem z rówieśnikami) można dostrzec również w narracji Platiniego. Historia $[h_2b_3]$ – gonitwa za piłką z kolegami z podwórka, celowanie piłką do przedmiotów i obstawianie zwycięzców, ulica Saint Exupéry, która „stała się moim pierwszym boiskiem, moim pierwszym stadionem” (Platini, 1990, s. 15) – dopełnia roli „trampkarza”, czyli chłopca grającego w piłkę nie zrzeszonego w żadnym klubie.

Zwrócenie uwagi na rolę szatni w rozliczeniach sportowej rywalizacji $[K_2]$ znalazło swoją kontynuację w autobiografii Zagumnego (2016). Historia $[h_{42}b_4]$ utwierdza w przekonaniu, iż oficjalna przestrzeń rywalizacji sportowej (boisko) nie zawsze dokumentuje rzeczywiste emocje zawodników podczas rozgrywek meczowych. Szatnia to nie tylko miejsce rozwiązywania konfliktów wśród

Tab. 5. Matryca umiejscowienia doświadczeń sportowych i zdarzeń barometrycznych Michela Platiniiego

Pozycjonowane zdarzenie (h _n) historia (h _n) biografia (b _n) kod	Aktywność Emocje	Przestrzeń Miejsce	Otoczenie fizyczne i społeczne	Horyzont czasowy	Horyzont świadomości	Sytuacja wyjściowa
h ₃ meczh vs. AS Nancy vs. AS Nimes kod: magnes zielonego prostokąta	– debiut zawodniczy w meczu klubowym – pożegnanie z piłką amatorską; – дума z posiadania koszulki napastnika z numerem 9	– stadion Marcela Picota w Nancy; – oczekiwanie w tunelu dla piłkarzy na rozpoczęcie meczu; – uscisli dłoni z rywalami	– manifestacja 10 tys. Lotaryńczyków przed meczem lokalnej drużyny – śpiewy kibiców, rzucanie petard i ogni bengalskich; – wrzawa stadionowa	1973 r., Nancy	– doświadczenie klimatu oczekiwania na występ w rzymskim Koloseum; – obietnica „wielkiego wieczoru” (s. 7)	– piłkarskie rozgrywki eliminacyjne Pucharu Francji
h ₃ meczh vs. Bułgaria o awans do finałów mistrzostw świata kod: дума narodowa	– zdobycie bramki (zwycięskiej) w ostatnich 15 min meczu (3:2); – złość, bezsilność wobec stronniczego szkockiego sędziego Footego	– stadion Parc des Princes w Paryżu, przypominający „olbrzymi wrzący kocioł. Przeraziłwy gwizd 40 tys. widzów szukających zemsty” (s. 53)	– okazywanie wobec drużyny francuskiej entuzjazmu przez kierowców w pobliżu stadionu (trąbienie)	1972 r.	– kataryczne emocje podczas odegranego na stadionie hymnu (Marsylianki); – ogromna wola zwycięstwa; – kwalifikacja Francji do finałów mistrzostw świata po 12 latach	– eliminacje do Mundialu w Argentynie
h ₈ meczh vs. Argentyna ⊗ kod: ludowa fronda	– niecelne podanie w trakcie meczu; – doznanie licznych fauli, które nie zostały dostrzeżone przez sędziego; – rozczarowanie, frustracja	– stadion River Plate w Buenos Aires	– skandowanie przez kibiców wobec konkretnych zawodników drużyny przeciwnej sarkastycznych tekstów; – wymuszanie rzutów karnych poprzez tumult na trybunach	1972 r.	– świadomość, iż jest to mecz o honor, czyli: „mecz o wszystko” (s. 24) – psychologiczny pojedynek kibiców z rywalami drużyny gospodarzy turnieju	– mistrzostwa świata w Piłce Nożnej w Argentynie

<p>$h_{20}b_5$ meczn Francja vs. RFN</p> <p>kod: krwawy spektakl</p>	<p>– bycie świadkiem celowego zderzenia niemieckiego bramkarza H. Schumachera z francuskim napastnikiem P. Battistonem, który w jego wyniku doznał groźnego urazu kręgosłupa; – gniew, smutek, rozgoryczenie</p>	<p>– stadion Manzanares w Seville</p> <p>– zawarcie rozjemstwa między kibicami FC Sevilla i Realu Betis w geście solidarności w oczekiwaniu na powrót do zdrowia P. Battistona</p>	<p>– półfinał mistrzostw świata</p> <p>– poczucie faworyzowania drużyny przeciwników – brak sankcji sędziowskich za nieprzebiegłe zachowania bramkarza</p> <p>1982 r.</p>
<p>$h_{30}b_5$ meczn Juventus vs. Liverpool</p> <p>⊗</p> <p>kod: przekleństwa stadion</p>	<p>– maksymalna koncentracja przed meczem w szatni; – wejście na płytę boiska mimo zaistniałej tragedii (zmiążdżonych kibiców w dolnych partiach po runięciu ściany), rozpoczęcie meczu; – oddanie po zwycięstwie głowy zabitym kibicom poprzez uklęknięcie przed zniszczoną trybuną; – cierpienie, rozbitcie wewnętrzne; ból</p>	<p>– stadion Heysel w Brukseli, który wtedy przypominał „beczkę prochu” (s. 104)</p> <p>– podział trybun na 3 sektory: włoskich fanatyków (<i>red animals</i>), Belgów (strefa buforowa) i kibiców z Anglii (<i>hooligans</i>); – awantury przed bramą stadionu jeszcze przed rozpoczęciem meczu; – zagrożenie kibiców w tzw. strefie stojącej (najtańsze bilety)</p>	<p>– świadomość gry z trudnym przeciwnikiem (obrona tytułu); – presja zwycięstwa: „całe Włochy życzą nam sukcesu” (s. 103); – potrzeba przeciwdziałania zemście kibiców poprzez zwycięstwo, „które chcemy zadedykować ofiarom” (s. 109)</p> <p>29 maja 1985 r.</p> <p>– finał piłkarskiego Pucharu Europy</p>

⊗ – zdarzenia barometryczne istotne w idiograficznym obrazie badanych doświadczonych

Cytaty pochodzą z: Platini (1990)

zawodników: „Jednego dnia gorzej gram ja, drugiego ty. Z reguły nie ma osobistych wycieczek w szatni, chociaż czasem bywało gorąco” (s. 230–231), ale także miejsce kojarzone ze szczerą rozmową, refleksją oraz odzyskiwanym poczuciem bezpieczeństwa (zwłaszcza po nieudanym meczu). W przekonaniu Zagumnego ([h₂₈b₄): „Czasami maskowałem swoje uczucia i całkiem dobrze mi to wychodziło [...]. Opanowanie na boisku, skrywanie swoich słabości, to też element gry, który wpływa na jej wynik” (s. 136–137). Traktowanie rywalizacji sportowej jako testu samego siebie (swoich umiejętności) – element pojawiający się w obszarze [K₂] – może być realizowane w nieco innej strategii, na co wskazuje [h₅b₂] w biografii Deyny: trenowanie nad rzeką z kolegami z podwórka do meczu w drużynie złożonej ze starszych zawodników „z dała od wszystkich, kiedy nie czuje się na sobie oczu rodziny i kolegów” (Szczepłek, 2012, s. 22). Taktyka działania opiera się tu na podjęciu ryzyka mimo wysokich kosztów emocjonalnych związanych z pokładaną przez najbliższych wiarą w sukces bohatera. Ponadto sytuacja identyfikacji z osobami znaczącymi generuje tu lęk przed ośmieszeniem na boisku sportowym, ponieważ rozgrywane na nim mecze to święto dla lokalnej społeczności. Inny fragment [h₃₃b₂], ilustrujący zachowanie podczas meczu Polska–ZSRR na stadionie w Monachium, przekonuje, że nie tylko stawka meczu i ilość zgromadzonej na trybunach publiczności z nadzieją na zwycięstwo reprezentacji kraju wpływają na motywację do działania: „Można strzelać sto razy bezbłędnie na treningach, kiedy jednak wyjdzie się na zapełniony stadion, uświadomi sobie odpowiedzialność, przypomni fakt, że w kraju ludzie nerwowo patrzą w telewizor, przychodzi zwątpienie” (Szczepłek, 2012, s. 162). Przejrzyste skupienie publiczności, świadomość strzału na miarę medalu olimpijskiego stwarza tu poczucie siły, w którą wpisana jest zasada zaangażowania w działanie, wiedzona dumą narodową zawodników. Historia [h₁₈b₄] Zagumnego poszerza zakres rywalizacji sportowej w znaczeniu startu dla „innych”. Doświadczana przez bohatera sytuacja obawy o udział w rozgrywkach ligowych, w których starsi

zawodnicy wymagali szybkich, skutecznych akcji, a w razie ich braku „starszym kolegom zaczęły puszczać nerwy i dość mocno pokrzykiwali w moją stronę” (Zagumny, 2016, s. 76), wskazuje na taktykę ostrego reagowania (na błędy podczas gry), której celem jest wzbudzenie poczucia odpowiedzialności nie tylko za wynik, ale i możliwość realizacji celów pozasportowych: „Do tej pory w juniorach, w zasadzie grałem bez dodatkowej presji. Tymczasem tutaj [...] chłopaki grali za pieniądze, co wywoływało inne emocje [...]. Stąd takie nerwy i pretensje na niektóre moje nieudane wystawy” (s. 76).

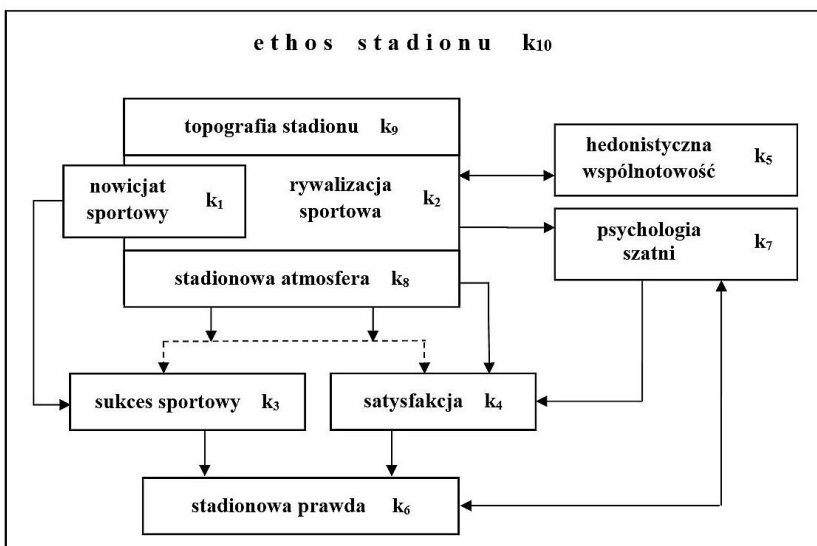
Kategoria [K₅], czyli „hedonistyczna wspólnota”, znajduje umocowanie w doświadczeniach „bohaterów” narracji oraz w aktywności społeczności kibiców. Historia [h₃₉b₄] w narracji Zagumnego, związana z udziałem jako rozgrywającego w pierwszym prestiżowym meczu reprezentacji Polski, odświeżania nie tylko towarzysząc mu emocje. Oklaski, śpiew, tupot nóg, wybijanie rytmu i gwar 13 tysięcy kibiców konstytuują wizualny i dźwiękowy kontekst stadionu (trybun). Obecność ludycznych pierwiastków w przestrzeni stadionu to czerpanie zadowolenia z uczestnictwa w zbiorowym wydarzeniu, z żywiołowych i spontanicznych reakcji, których obecność sprawiła, iż „spodek mało nie odleciał” (s. 219). Kolejna historia [h₁₅b₄], zawierająca opis smutnego meczu mistrzostw Europy juniorów w Netani, gdzie „publiczność nie dopisała – widownia zwykle świeciła pustkami” (s. 60), umacnia powyższą interpretację. Sportowcy i kibice to dopełniające się wymiary stadionowej rzeczywistości. Brak kibiców dyskredytuje widowisko, które – jak podpowiada semantyka – wymaga obecności widza. Zdarzenie [h₆b₂], dotyczące starcia starego „stopera” i młodego napastnika (w osobie Deyny) oraz reakcji publiczności (gwizdy, skandowanie dwuznacznych haseł, wywołujących radość publiki), uzmysławia, że współzawodnictwo wyzwała zabawę, której strukturalnym elementem jest śmiech. Nie zawsze jednak w warunkach stadionowych śmiech łączy – może przybierać formę szyderstwa, ironii w sytuacji niespełnianych oczekiwań kibiców.

Narracja Błaszczkowskiego dostarcza natomiast kolejne odśłony [K₆], czyli „stadion-

nowej prawdy”. Historia $[h_1b_3]$, czyli strzał zwycięskiego gola w 90 minucie meczu Borussia–Magala na stadionie Signal Iduna Park w Dortmundzie, skonstruowana: „Nigdy nie powinno się opuszczać stadionu w 90 minucie meczu. Wszystko się jeszcze zdarzyć może” (Błaszczkowski i Domagalik, 2015, s. 26), tworzy kolejną zasadę stadionowych rozgrywek: wiara w zwycięstwo powinna towarzyszyć zawodnikom do końca spotkania. Zdarzenie $[h_{19}b_3]$, dotyczące przebiegu sparingu Śląska Wrocław z BVB, podczas którego bohater wchodzi na murawę po 197 dniach przerwy z powodu kontuzji i doświadcza skandowania swojego imienia do końca meczu, wpisuje się w „złotą” regułę (odzwierciedlającą lojalność kibiców) traktowania piłkarza i kibiców jako „naczynia połączonego”: „Prawdziwy kibic nigdy nie wyrzuci z serca i pamięci nazwiska piłkarza i numeru na jego koszulce, któremu był wierny latami” (s. 230). W innym fragmencie tej autobiografii $[h_{17}b_3]$ sytuacja niepoehlebnego artykułu w sportowym magazynie dotyczącego częstych niedyspozycji zdrowotnych i wykluczenia z tego powodu z rozgrywek ligowych wiedzie ku kolejnej regule sportowej aktywności: porażki/upadki mobilizują do wyznaczania sobie nowych celów i inicjatyw. Jak zauważa Błaszczkow-

ski, „czasami musisz znaleźć się nisko, aby wiedzieć, jak to jest, jak jest się wysoko” (s. 227). Nie mniej wymowne w kontekście sportowej kariery są słowa: „Kontuzje, przeciwności losu bywają szansą dla innych” (s. 227). Autobiografia Platinięgo historią $[h_{20}b_3]$ meczu AS Saint Etien – Stuttgart na stadionie Parc des Princes w Paryżu – tzn. nastawienia drużyny na szybkie i łatwe zwycięstwo: „Mecz o nic. Dla śmiechu” (Platini, 1990, s. 53) i w efekcie doświadczenia druzgocącej klęski w „oparach” gwizdów i niepoehlebnych hasel kibiców – generuje kolejną zasadę rozgrywek sportowych: nigdy nie lekceważ przeciwnika.

Zdarzenie $[h_{20}b_2]$, związane z dumą Deyny wywołaną skandowaniem przez kibiców Legii futbolowej ksywy, wiedzie ku kolejnej właściwości $[K_{10}]$, związanej z kulturą stadionowego funkcjonowania. Tego typu aktywność stanowi przejaw etykiety archetypicznego kibicowania, czyli nadawania przydomka szczególnie uznanemu zawodnikowi (obdarzenie go statusem osoby znaczącej, budzącej podziw w otoczeniu). Kolejna historia znajdująca swoje uzasadnienie w obszarze $[K_{10}]$ to smak zwycięstwa, który potęguje rozgrywanie meczu w znanym sobie otoczeniu: „atut własnego boiska, gdzie zawodnicy mają publiczność za sobą” (Szcze-

Ryc. 1. Rejestr kategorii analitycznych i ich dynamika

pełek, 2012, s. 239). Przejaw lokalnego patriotyzmu to również pożegnanie stadionowego idola. Podobieństwo linii narracji w historii $[h_{40} b_2]$ oraz $[h_{42} b_1]$ dokumentuje parateatralny komponent włączony w widowisko sportowe odbywające się na stadionie, czyli pożegnanie mistrza. W pierwszym ze zdarzeń, odbywającym się w scenerii stadionu Legii, owacjom na stojąco towarzyszyła scena porwania i niesienia zawodnika (Deyny) przez tłum, zaś pożegnanie lekkoatlety (Kozakiewiczza) skoncentrowano na wywołaniu zaskoczenia poprzez oświetlenie rozbiegu do skoku o tyczce kolorowym światłem i zapalenie przez publiczność okolicznościowych światełek. Pożegnanie idola przez lojalną publiczność z wykorzystaniem stadionowej oprawy i zbiorowej komunikacji to forma okazania podziwu i uznania za wspaniałą obraz agonistycznych umiejętności oraz za przeżycia z nimi związane.

Wyodrębnione w początkowym etapie analizy danych kategorie $[K_3]$, $[K_4]$ oraz $[K_8]$, $[K_8]$ i $[K_9]$ na etapie porównania kontrastowego znalazły odzwierciedlenie w wyłaniającej się kategorii centralnej „*Ethos stadionu*”, czyli $[K_{10}]$, okazał się kategorią, której właściwości wpisują się w dominujący w narracji sposób interpretacji doświadczanych zdarzeń. Zróznicowanie i wzajemne relacje pojęć, wokół których ulokowana została uwaga bohaterów (auto)narracji, zaprezentowano na rycinie 1.

O FENOMENIE STADIONU – REFLEKSJA KOŃCOWA

Właściwości, a przede wszystkim konteksty wyróżnionych kategorii analitycznych ujawniają przynależność do tej samej grupy teoretycznej, czyli stadionu. Nie jest on wyłącznie obiektem materialnym, w którym odbywają się zaplanowane rozgrywki. W analizowanych autobiografiach stadion zyskuje status miejsca ze współzależnymi płaszczyznami uczestnictwa (w zdarzeniach sportowych) zawodników oraz ich kibiców. W obrębie pierwszego poziomu umiejscowienia zdarzeń, czyli „stadion-boisko”, wyodrębnione historie tworzą łańcuch zdarzeń: wchodzenie w rolę sportowca („terminowa-

nie”), rozwijanie kariery (etap młodzieńczy) oraz rywalizacja (etap profesjonalny). Wzory zachowania $[K_1]$, które stały się fundamentem budowania kariery sportowej, przyjęły tu postać: 1) rozwijania zainteresowań związanych ze sportem, 2) ustalania zasobu umiejętności kwalifikujących do danej dyscypliny oraz 3) podejmowania aktywności fizycznej dla zabawy (określanej „startem dla siebie”), przy czym stadion jako element kultury miejskiej staje się miejscem formowania silnych więzi społecznych (tzn. dążeń wspólnotowych, których przejawem jest tu przynależność klubowa). Na tym etapie stadion to również miejsce generowania specyficznej atmosfery, niepowtarzalnej w warunkach pozastadionowych. Teza ta znalazła odzwierciedlenie na poziomie umiejscowienia zdarzeń określonym jako „stadion vs. boisko sportowe”. Elementem wyznaczającym tożsamość sportowca jest funkcjonowanie w profesjonalnej przestrzeni, czyli doświadczanie gry na stadionie. Boisko stanowi tu jedynie zastępczą przestrzeń treningową w dążeniu do mistrzostwa praktycznego – opisywanego wzorami zachowania, czyli: 1) praktykowaniem zamiłowania do ruchu wiedzonego naturalną potrzebą; 2) gotowością do podejmowania ryzyka (entuzjizm w pokonywaniu trudności). Granie na boisku określa status „trampkarza”, zaś granie na stadionie – „zawodnika”. Ponadto zakres emocji generowanych w zestawianych przestrzeniach (boiska i stadionu) wiedzie do przekonania, iż boiskowa aktywność niesie zadowolenie podyktowane zagospodarowaniem (pustego) czasu wolnego oraz poczucie siły witalnej. W stadionowych doznaniach pojawia się podziw (wynikający z uznania najbliższego otoczenia w kontekście osiągnięć sportowych) oraz radość z doświadczenia murawy. Boisko z murawą jako stały element stadionowej przestrzeni może mieć również status symboliczny – określa „stadionową atmosferę” $[K_8]$. Sferę odniesienia dla ustalania zasobu posiadanych umiejętności (wzór zachowania wyróżniony w etapie „nowicjatu sportowego”) oraz rozwijania kariery sportowej (zwłaszcza w okresie przypadającym na okres juniorski) stanowi testowanie własnych możliwości. Owo „testowanie”, a zatem poddawanie siebie próbie sił (w aspekcie

fizycznym/psychicznym), określa stadionowe zasady funkcjonowania sportowca [K₃] i [K₄], a uzyskiwane efekty stanowią materiał dla kibicowskiej celebry [K₈] i [K₅]. Miejsca służące testowaniu posiadanych umiejętności sportowych nie zawsze mają status jawny, poddawany obiektywnej (zewewnętrznej) ocenie publiki. Stadion to także przestrzeń sytuowana poza „okiem” widza, dająca możliwość wysycenia indywidualności, gdyż przede wszystkim stanowi miejsce dominacji kolektywu nad jednostką, w którym zachowywanie odrębności ma wymiar symboliczny [K₅] i uznaniowy [K₄]. Podobne wnioski nasuwa analiza zdarzeń umiejscowionych na poziomie „stadion-szatnia” [K₇], gdzie pojawia się przestrzeń wykluczona z przestrzeni publicznej stadionu. Szatnia nie przynależy wyłącznie regeneracji, lecz również praktykowaniu zachowań podyktowanych motywacją afiliatywną.

Umieszczenie zdarzeń na poziomie stadionowej rywalizacji [K₂] wiedzie nie tyle ku testowaniu własnej sprawności fizycznej, ile ku potwierdzaniu swoich możliwości i ich przekraczaniu w konfrontacji z innymi. Stadionowej rywalizacji sprzyja stadionowa architektura, aranżowana w specyficzny sposób przez publikę. Drugi poziom umiejscowienia zdarzeń to zatem „stadion-trybuna”, czyli przestrzeń zarezerwowana dla widza. Stadion w optyce kibica to miejsce wcielania praktyk ludycznych [K₅] związanych z kategoriami wartości hedonistycznych: zabawą, świętem, fiestą. Filozofię działania określa tu doświadczanie wydarzeń sportowych oparte na poczuciu więzi, czyli wspólnocie odczuwanych emocji i wartości (w tym wartości estetycznych, lojalności, wierności, patriotyzmu w wersji „narodowej” i „lokalnej”). Kibice, jako przestrzennie skupiona spontaniczna „anonimowość”, to nieodłączny element widowska sportowego [K₆]. Ich brak odziera sportowy wyczyn ze znaczenia, które pojawia się poprzez dialog sportowiec-widz na drodze komunikacji werbalnej bądź niewerbalnej (symbolika barw, przedmiotów, rytuałów). Stadion oferuje na omawianym poziomie również praktyki kulturowe niepodlegające kontroli bądź pozostawające w sprzeczności ze stanowionymi normami stadionowej kultury. Może być miejscem [K₆] chwały, uzna-

nego prestiżu, ale także utraty zdrowia, ośmieszenia, niechęci i tragedii (miejsce grozy).

Zróznicowaną topografię stadionu [K₉], a zwłaszcza możliwość jej przestrzennego wycucia – uwydatnił zabieg jej zestawienia z halowymi doświadczeniami sportowymi (siatkarska autobiografia). Wspomniana w tytule prezentowanego opracowania „arena sportowa” poprzez akt emocjonalnego „zadomowienia” staje się miejscem sportowego wydarzenia, czyli miejscem posiadającym kreacyjną moc wobec podmiotu sportowych zdarzeń. Arena sportowa – w świadomości bohaterów prezentowanych narracji – przyjmuje postać oswojonej przestrzeni stadionowego obiektu, która: umożliwi rozpoznawanie siebie jako uczestnika praktyk wiodących do przekraczania granic własnego ciała, wpisanych w formułę „citius – altius – fortius” w aspekcie transgresyjnego potencjału biografii sportowca; staje się lustrem społecznej popularności (uznania, szacunku widza), która pozwala na doświadczanie satysfakcji wynikającej z własnych sportowych animacji; ale i wyzwala krytyczną świadomość wobec zdarzeń wymykających się sportowym regułom funkcjonowania. Wymowne stają się tu słowa Mendel (2006): „To, co miejsce daje człowiekowi, może zostać przezeń odwzajemnione, czyli człowiek może nadać mu określone znaczenie. Znaczenia te można rozpatrywać w aspektach rozwojowych [...], mogą one być nośnikami postępu albo regresu, niszczyć lub ubogacać jednostkowe oraz społeczne biografie” (s. 33).

BIBLIOGRAFIA

- Bańska, A. (2010). Typy tożsamości wczesnej dorosłości z perspektywy orientacji czasowej preferowanych stylów życia. W: K. Popiołek, A. Chudzińska-Czupała (red.), *Czas w życiu człowieka* (s. 101–117). Katowice: UŚ.
- Bartoszewicz, A. (1991). Opowiadanie. W: J. Bachórz, A. Kowalczykowa (red.), *Słownik literatury polskiej XIX wieku* (s. 651–654). Wrocław – Warszawa – Kraków: Ossolineum.
- Bauman, Z., Kubacki, R., Zeidler-Janiszewska, A. (2009). *Życie w kontekstach. Rozmowy o tym, co poza nami i o tym, co przed nami*. Warszawa: WAIIP.
- Błaszczkowski, J., Domagalik, M. (2015). *Kuba. Autobiografia*. Warszawa: Buchmann.

- Boje, D.M., Tourani, N. (2012). Storytelling, czyli o materialności praktyk opowiadania. W: D. Jemielniak (red.), *Badania jakościowe. Podejścia i teorie. Tom 1* (s. 215–241). Warszawa: WN PWN.
- Bron, A. (2009). Biograficzność w badaniach andragogicznych. W: M. Olejarz (red.), *Dyskursy młodych pedagogów* (s. 37–53). Zielona Góra: Wydawnictwo UZ.
- Bruner, J. (1990). Życie jako narracja. *Kwartalnik Pedagogiczny*, 4, 3–17.
- Bullock, A., Stallybrass, O., Trombley, S. (red.) (1999). *Słownik pojęć współczesnych*. Katowice: Książnica.
- Costa, A., Perri, R., Serra, L., Barban, F., Gatto, I., Zabberoni, S. i wsp. (2010). Prospective memory functioning in mild cognitive impairment. *Neuropsychology*, 24(3), 327–335.
- Creswell, J.C. (2013). *Projektowanie badań naukowych. Metody jakościowe, ilościowe i mieszane*. Kraków: UJ.
- Czermińska, M. (2000). *Autobiograficzny trójkąt. Świadectwo, wyznanie i wyzwanie*. Kraków: Universitas.
- Czerniawska, O. (2002). Od badań biograficznych do dydaktyki. *Edukacja Dorosłych*, 1, 25–33.
- Demetrio, D. (2009). *Pedagogia pamięci. W trosce o nas samych, z myślą o innych*. Łódź: AHE.
- Dryll, E. (2005). Semantyczna analiza narracji – metoda łącząca walory podejścia jakościowego i ilościowego. W: E. Chmielnicka-Kuter, M. Puchalska-Wasył (red.), *Polifonia osobowości. Aktualne problemy psychologii narracji* (s. 205–225). Lublin: KUL.
- Dubas, E. (2009). Refleksja autobiograficzna jako aktywność edukacyjna w kontekście zaangażowanego uczenia się. W: A. Fabiś, S. Kędziora (red.), *Wyzwania współczesnej edukacji dorosłych: Aktywność społeczna, kulturalna i oświatowa dorosłych* (s. 41–53). Mysłowice – Zakopane: GWSP.
- Femiak, J. (2007). Autobiografie polskich sportowców samotników w perspektywie psychologii narracji. W: J. Kosiewicz (red.), *Społeczne i kulturowe wartości sportu* (s. 76–81). Warszawa: AWF.
- Gasiul, H. (2005). Monolog czy dialog? Refleksje nad kryteriami oceny jakości rozwoju „Ja”. W: E. Chmielnicka-Kuter, M. Puchalska-Wasył (red.), *Polifonia osobowości. Aktualne problemy psychologii narracji* (s. 33–50). Lublin: KUL.
- Glaser, B.G., Strauss, A.L. (2009). *Odkrywanie teorii ugruntowanej. Strategie badania jakościowego*. Kraków: ZW NOMOS.
- Głowiński, M., Okopień-Sławińska, A., Sławiński, J. (1975). *Zarys teorii literatury*. Warszawa: WSiP.
- Hall, E.T. (1978). *Ukryty wymiar*. Warszawa: PIW.
- Horsdal, M. (2004). Ciało, umysł i opowieści – o ontologicznych i epistemologicznych perspektywach narracji na temat doświadczeń osobistych. *Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja*, 2(26), 9–28.
- Kozakiewicz, W., Pol, M. (2013). *Nie mówcie mi, jak mam żyć*. Warszawa: Agora.
- Krüger, H.H. (2007). *Metody badań w pedagogice*. Gdańsk: GWP.
- Kurantowicz, E. (2006). Badacz i mała społeczność lokalna. Proces badania jako zmaganie się z granicami. W: M. Mendel (red.), *Pedagogika miejsca* (s. 75–87). Wrocław: WN DSWE TWP.
- Lejeune, P. (2001). *Wariacje na temat pewnego paktu. O autobiografii*. Kraków: Universitas.
- Lipoński, W. (1987). *Humanistyczna encyklopedia sportu*. Warszawa: SiT.
- Łagodzki, W., Pyszczek, G. (2000). *Leksykon PWN. Filozofia*. Warszawa: WN PWN.
- May, R. (1997). *Błaganie o mit*. Poznań: Zysk i S-ka.
- Mendel, M. (2006). Pedagogika miejsca i animacja na miejsce wrażliwa. W: M. Mendel (red.), *Pedagogika miejsca* (s. 21–37). Wrocław: WN DSWE TWP.
- Męczkowska, A. (2006). Locus educandi. Wokół problematyki miejsca w refleksji pedagogicznej. W: M. Mendel (red.), *Pedagogika miejsca* (38–51). Wrocław: WN DSWE TWP.
- Miles, M.B., Huberman, A.M. (2000). *Analiza danych jakościowych*. Białystok: Trans Humana.
- Nowak-Dziemianowicz, M. (2006). Czy świat człowieka ma postać narracji? O możliwości badania, rozumienia i zmiany. *Teraźniejszość – Człowiek – Edukacja*, 4(36), s. 37–47.
- Okupnik, M. (2005). Narracje autobiograficzne polskich sportowców-samotników wobec literatury. W: L. Koczanowski, R. Nahirny, R. Włodarczyk (red.), *Narracje – (Auto)biografia – etyka* (s. 61–73). Wrocław: WN DSWE TWP.
- Okupnik, M. (2011). Sport, narracja i tożsamość. O tekstach autobiograficznych sportowców samotników. W: Ł. Rogowski, R. Skrobaccki (red.), *Społeczne zmagania ze sportem* (s. 63–73). Poznań: WN UAM.
- Platini, M. (1990). *Moje życie jak mecz*. Szczecin: Glob.
- Popularna encyklopedia powszechna. Tom 14* (1996). Kraków: Fogra.
- Rewers, E. (1996). *Język i przestrzeń w poststrukturalistycznej filozofii kultury*. Poznań: WN UMK.
- Rosner, K. (2003). *Narracja, tożsamość i czas*. Kraków: Universitas.
- Sagan, I. (1995). Ludzie i ich miejsca w geografii postmodernistycznej. W: T. Szkudlarek (red.), *Różnica, tożsamość, edukacja. Szkice z pogranicza* (s. 143–153). Kraków: Impuls.

- Skarga, B. (2005). *Granice historyczności*. Warszawa: IFiS PAN.
- Sławiński, J. (red.) (2000). *Słownik terminów literackich*. Wrocław – Warszawa – Kraków: Ossolineum.
- Sturrock, J. (2009). Nowy wzorzec autobiografii. W: M. Czermińska (red.), *Autobiografia* (s. 126–144). Gdańsk: Słowo/obraz terytoria.
- Sulima, R. (2000). *Antropologia codzienności*. Kraków: UJ.
- Szczepłek, S. (2012). *Deyna, Legia i tamte czasy*. Warszawa: Marginesy.
- Szczepłek, S. (2015). *Moja historia futbolu. Tom 1. Świat*. Kraków: Sine Qua Non.
- Szczepłek, S. (2016). *Moja historia futbolu. Tom 2. Polska*. Kraków: Sine Qua Non.
- Szlendak, T., Antonowicz, D., Kossakowski, R., Sipińska-Matuszewska, M. (2014). Stadiony piątej generacji jako „maszyny do życia”. *Prakseologia*, 155, 229–257.
- Szymczak, M. (red.) (1979). *Słownik języka polskiego. Tom 2*. Warszawa: PWN.
- Tuan, Y.F. (1987). *Przestrzeń i miejsce*. Warszawa: PIW.
- Worach-Kardas, H. (1990). Metoda biograficzna a badanie postaw wobec czasu. W: J. Włodarek, M. Ziółkowski (red.), *Metoda biograficzna w socjologii* (s. 113–125). Warszawa–Poznań: PWN.
- Zagumny, P. (2016). *Życie to mecz*. Warszawa: Akurat.
- Znaniecki, F. (1938). Socjologiczne podstawy ekologii ludzkiej. *Ruch Prawniczy, Ekonomiczny i Socjologiczny*, 1, 89–119.

Abstract

A sports arena as a place biography

Background. Article fits in the area of issues of sport as a kind of social practice allowing to document human abilities belonging to the world of physis. The aim of the research, of qualitative orientation, was to discover and describe the meanings attributed to the places of creating sports careers through sports- and life-related experience reconstruction in the prism of different time perspectives. **Material and methods.** As the research inquiry led to the identification of the mechanisms and regularities that accompany assigning meanings to places of sports competition, the subject of the analysis were situations in the history of sports careers with a status of central events (i.e. shaping the future of the narration character). The hermeneutic and phenomenological method, belonging to the area of qualitative research methodology, was applied to approximate the rules of analytical determinations. The levels of the performed analysis were: text – focused encoding – matrix analysis (of the main topics contained in the data), extraction of the deep structure – merging the data within the established explaining framework. **Conclusions.** In the last part of the study, stadium was distinguished as a 'significant place', i.e. the space that stimulates and defines individual and social forms of sports self-creation in the course of sports career. The animating role of the stadium proved to be a complementary element of learning 'in the life environment' in order to meet the need of experiencing one's self-esteem through sport. I hope that the text will become convergent with Silverman's postulate of mutual learning from each other in an effort to increase awareness of the methodological looking with interest at the qualitative type of research activity.

Key words: qualitative research, autobiography, biography of place, stadium, sports career

Praca wpłynęła do Redakcji: 24.01.2017

Po recenzji: 20.03.2017

Zaakceptowano do druku: 20.03.2017

Adres do korespondencji:

Agnieszka Zalewska-Meler

Instytut Pedagogiki i Pracy Socjalnej

Zakład Pedagogiki Ogólnej i Podstaw Edukacji

Akademia Pomorska

ul. Bohaterów Westerplatte 64

76-200 Słupsk

e-mail: agnieszka.zalewska-meler@apsl.edu.pl

Jak cytować:

Zalewska-Meler, A. (2017). Arena sportowa jako biografia miejsca. *Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu*, 57, 19–44.